

Alumäe Helen:

„Oll huvtav päiv ja mitmidõ teemadõ man tull tunnõh, õt nuid pias edesi uurma.“

lk 1–2

Kauksi Ülle:

„Aoleht Setomaa suuv aastast 2025 seto keele inämb kõnõlõmist, lugõmist ja kirotamist – edenemist ja väke kõigilõ lehelugõjilõ!“

lk 11

Veesaarõ Anne:

„Muud kraami om eski pallõ, kaaba' ni suhvl'i' asju tävve', a üts elämus kulus õgale ar', tuu õi rossita' õga purõ' koi.“

lk 12

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Detsember 2024, nr 12 (421)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Seto Instituudi süküs-konverents tõi vällä noorõ' uurja'

Seto Instituudi süküs-konverents päälkiräga „Setomaa muutuste ajal: 20. sajand“ oll 16. novembril Verskah Reegi majah. Konverents tõi kokko tiidläse', noorõ' uurja' ja seto kogokunna liikmõ', õt arota' Setomaa aoluulisi ja kultuurilisi muutuisi läbi 20. saandi.

ALUMÄE HELEN

Konverentsi edimätsch ettekandidõ jaoh kõnõli' noorõ' uurja' ummist töiest, koh olli' ka' teema' Setomaalt vällä-rändamisõst, mõtsaveljust perimiskultuurih ja keriguelost nõukogodõ aol. Kõgõ edimält kõnõl Setomaal tiidä' ja kitet nuur rahvamuusik Hiiovi Brett, kiä' kaits Tarto Ülikooli Viländi kultuuriakadeemiah šool suvõl uma lõputüü seto vannamuudu kiigalüümisõst Vanasõ Jüri näüte päält. Truba küläst peri Vanasõ Jüri om ainumas seto kiigalüüjä, kinkõ mäng om Eesti Rahvaluulõ Arhiivih olõmah.

Väiga' huvtava ettekandõ pidi nuur geograaf, Kossõlka külä juuriga' Luigõ Iris, kiä' võit ka' šooaestagatsõ Seto Instituudi üliopilastõie pääpreemia. Iris tutvust umma bakalaureusõtiid vällä-rändamisõst Setomaalt aestatigil 1945–1965. Tull vällä, õt setokõsõ' lätsi' päämätselt Talinahe, Tartohe, Võrro, Põlvahe ja Rapi-nähe ja minti opma vai tüühü, a oll kiutamisi ka'. Minti kõõ perrega' vai ütsindä', viimäde' lätsi' innekökkõ opma Talinahe ja Tartohe. Tuugi' tull vällä, õt ku inne töist ilmasõta oll Eestimaa kõgõ inäbä rahvast Petseri maakunnah, sis päält vällä-rändamist muutu terveh Petserimaa 20. saandi joosul hõrrõlt asustõet maapiirkunnast.

Raudmetsa Carmen, nuur aoluutudeng, tekk ettekandõ mõtsaveljust seto perimiseh. Šoo om viil uumalda' teema, minkõst Carmen jo mõnt aigu om olnu' huvtõt. Päämäne küüsümüs, õt midä arvatas mõt-

Konverentsil kõnõlõja'.

Alumäe Heleni pilt

saveljust Setomaal. Tä käve 11 inõmisõga' tuul teemal kõnõlõmah ja mõnõ käest küüsse küüsümüisi kirä tiil. Carmen ettekandõh oll hulga huvtavvi näütit ja jutta, näütusest nn Rokina oro lahingu seletüs. Ka' järgmätse noorõ tiidläse Darvish-Kojori Jonathani edimäne ettekandõh oll intervjuudõ päält tett, ku tä 2023. aestatiga suvõl oll Seto Instituudi kõrraldõt nuurilaagri välitõiel. Jonathani huvtas, mille oll nõukogodõ võimu puult piirang kerkolõ ja usuelolõ ja kuis oll tuul aol inõmisõ läbikau-minõ kerkoga'. Jonathani ettekandõst tull vällä, õt nii ku vanastõ ühendi' kerigupühä' seto kogokunda, nii läts tuu veitsetviisi ka' nõukogodõ aol edesi ja om säänestmuudu parhillaki'.

Jonathani töönõ ettekandõh oll hoops töösõl teemal: hussõ perimüs Setomaal. Uurimus om tett üleskirotuusi päält. Oll huvtav tiidä' saia' hussõst ku arstmisi abilisõst, a ka' tuust, õt kuvvamuudu nn hussitõpõ

vällä aeti.

Instituudi nuurilaagri kõrraldajidõna mi olõ uhkõ', õt kol' nuurt kõnõlõija – Brett, Carmen ja Jonathan – omma' mi nuurilaagri kasvandigu', kiä' omma' kõõl kolmõl suvõl olnu' nuurilaagrih.

Nuuriäo viimäde ettekandõ tekk Raali Elis, kiä' Viländi kultuuriakadeemiah oppih om võtnu' uma uurmisteemast, a ka' süämeasas seto nuuri läbisaamisõ seto kultuuriga'. Tull vällä, õt mitmõl omma' olõmah uma' rahvarõiva' ja huvvi tundas innekökkõ söõgi teema vasta ja hõste tiidäs kohalikkõ kerigupühhi ja suurõbit seto üritüisi. Seto keele mõistminõ om väiga' ikulinõ: seto kiilt kõnõlõ-õi ütski' küsitlet nuur ja suurõp jago saa-ai ka väiga' arvu, ku kiäki' kõnõlõs. Hõste om laulu ja muusikaga': mitmõ' noorõ' mängvä' pilli, laulva' leelokoorih ja/vai mõistva' seto tandsa. Elis tõi vällä, õt seto kultuur om väiga' lağa ja mi saa-ai nõuda', õt noorõ' tuud kõkkõ joudva' vasta võtta', selle

õt näide ümbre om täämbätsel pääväl ka' nii pallõ kõkkõ töist. Tähtsä om nuuri iistvõtmisi toeta', ütskõik ku väigokõsõ' nuu' ka' om.

Töösõh jaoh kõnõli' tiidläse' Setomaa aoluust ja kultuurist laebalt. Valgu Heiki kõnõl Miikse Jaanikivi ja jaanipäävä traditsioonõ töistsagamatsõst minekist 20. saandi keskpaigast ja näidäs hindä tett pilte. Kukki' kombõ' omma' aoh töistsagamatsõst lännu' ja kerik ni ristikauk omma' tähtsäpä' ku Jaanikivi, om vana jaanipäävä pidäminõ Miikseh õks elojovvulinõ.

Kalkuni Andreas pruumõ valalõ harota' Karl Usstavi panust seto laulukultuuri edesiminekilõ ja tõi päävävalgõlõ pallõ säänest, midä mi seto aoluust väiga' tiia-ai: näütusest tuu, õt edimäne seto leelokuur – Taeluvast peri koorikõnõ – käve tiidäolõvalt Tartohe ja Valgah esinemäh jo 1912. aestatag, sääll nä mäng'e' nn seto saaju.

Lätt edesi lk 2

Noorõ' ärimehe' saiva' jälki Verskah kokko

Timahava pandsõ Verskahe noortõ ärimeeste laadolõ hinnäst kirja 51 erisagamast firmat.

KALA INGRIT

Opilasfirmadõ laado pääkörraldaja

Kats firmat jäivä' kül' tulõmalda', a Verska kultuurimaja mõlõmba' saali' olliva' pilgõni sagimist täüs. Oll' vahtsit mõttit ja kaemisi vannolõ asjulõ, pallõ oll' ka söögikraami. Latsõ' tulliva' kokko Võrost, Põlvast, Tartost, Antslast, Parksepast, Vahtsõlinast, Miktämäelt, Mere-mäelt ja Verskast. Setomaalt oll' kokko kümme firmat.

Vahtsõ ao koolisüsteemih om võimalus oppi' ärimehest. Saat oppaja abiga hõste pruumi' määnestki umma asja tetä' ja sis laadolõ müümä tulla'. Opilastõ laato peetäs Eestimaa pääl erisagamatsi, a Setomaal üts vuur aastakah.

Žürii Uibolehe Urmo, Timmo Margus, Kauri Kadi, Saarine Maarja ja Kantori Aljona tunsf laado parempast Põlva Gümnaasiumi opilasfirma Blouit. Nimä' tegevä' säänsit tordi kündlit, midä saa ka peräst ar süvvä'. Parembast põhikooli latsi firmast sai Põlva Kooli minifirma Magusad pärlid. Näide ilostõ kujondõtu leti pääl olliva' tsäikuuli', pulga- ja kummikommi'.

Ütsjago kitmist tull' ka Setomaalõ. Paremp Setomaa firma om Verska opiskotusõ minifirma Tamka. Viilipus Kristjani,

Kõdala Kevini, Kerge Marteni tamkamäng tunstõdi hüäst ku Setomaa turundusväärtusõga asi. Illoš vällänägeminõ ja vajalik sisu! Näide oppaja koolih om Kudre Helena.

Eripreemia saiva' Setomaa Gümnaasiumi Verska opiskotusõ minifirma Rähnid latsõ' Järveveere Kaarel ja Valgu Mõtus. Nimä' teevä' puidust kündle- ja serveerimise lavvakõisi. Näide avitaja' koolih ommava' Kudre Helena ja Aia Avo. Töönõ eripreemia anti Setomaa Gümnaasiumi Verska opiskotusõ minifirmalõ Magus uni. Raiva Marta ja Järveveere Kaidi ommava' tennü' tootõarõndusõ minevä aastakalõ. Sama stiil, a asi om töönõ, unõkündlist on saanu unõpüüdja. Veiga hõste om kõik vällä märgitü, kõik om stiilne.

Nuuri kiteti viil paremba müügi, välläpanõki, tootõ ja teenusõ iist. Kaupa jagosi ostmisõ jaost noorõlõ ja vanalõ, sõbralõ, imäle-esäle vai pinilõ. Hüä pallõ kaupõ oll' nuuril ummi kässiga valms tettü. Saa-ai joht üldä', õt latsõ' mõista-ai pääle nutitelefoni midägi tetä'.

Aifumma Sarja Urmasõlõ, kiä käve noortõlõ laado pääl kõnõlõmah uma timahava vallaalõ tettü Lüübnitsa Külälismaja tegemistõst. Aifumma, Arundi Triinu, Tullusõ Kaja, Kõdala Margarita, Toe Anu ja töösõ, kiä' üteh avtiva'!

Aifumma, latsõvanõmba' ja kõik laado pääl ostmah käünü' inemese', teno teele tundsõva' noorõ' hinnäst kimmähe hõste ja saiva' indu vahtsõlõ laadolõ minekist.

Naidõ Verska opiskotusõ 7. klassi tsurakõistõ käest saat telli' Setomaa kohabrändi märgiga tamkamängu. Teervalt Reigo pilt

2024. aastak seto käsitüüh

KALA INGRIT

Seto Käsitüü Kogo vedosnik

Õgal aastakal om seto käsitüüh uma nägo. Ku minevä aastak oll' rahvarõivaraamadu aastak, sis šoo jääse miilde ku käsitüüh oppustõ videotõ tegemisõ aastak.

Meil sai valms kuus erisagamatso vüü tegemisõ oppust. Youtube'ih om nätä' lavvakõisiga koetu ja pilonõglaga tettü vüü, tiidmisi saa hargivüü, kirivüü, päävüü ja klaasisuuvüü kotsilõ. Nuid ülestvõtmisi oll' jo amki oodõtu, no' saa õgaüts kaia' aadressil kogo.seto.ee.

MTÜ Seto Käsitüü Kogol om olnu hüä kommõh pitä' ummiga ütehkuuh talsipühhi. Aastaka algusõh saa õgaüts vällä üldä', midä timä uut vahtsõst aastakast ja kuis saasõ eis' avitada' käsitüüh oppamisõl vai minkagi ar' tegemisõl. Pallogi sääl vällä märgitüst sai ka ar' tettü.

2024. aastakal peime seto pitsi päivi ja teime ütehkuuh talovärehti' ja müügikotussõ' vallalõ külalistilõ. Ollimi laado pääl Seto Folgil, Kuningriigih ja Talna Märdilaadol. Käveni Ruhnua saarõ pääl kaemah, kuis sääl eletäs. Uursõmi nõglaga tsusitu rinnaletiga mihi hammit ja umblimi vahtsit mano. Suur kamandaminõ oll' ka üle Eesti käsitüülistõ vastavõtminõ Setomaal.

Timahava oll' kuningapääl näpotüü võiduvõtmisõst vaja tetä' klaasisuuvüü. Setomaal oll' keväjält kol' oppust ja konkursilõ tuudi 20 erisagamast vüüd. Aitumma kõi-

Silt märdilaadol.

Kala Ingriti pilt

gilõ! Kuninga meistri om õks terve aastak mi jaost veiga tähtsä. Hüä miil, ku timahava sai meistrist Otsa Sirje. Sirje om õks töömeeli kimmäs naane, kiä tege ilosat näpotüüd. Timä koetu rõivist ummõldu vahtsit hammit kand suur jago setosist.

Tiidä' om, õt Sirjekesl ommava' kõik aša' kõrdapite uuritu ja kiräh. Umast vihkost lugi Sirje, õt pääl 2010–2015 koolitusi om timä kudanu 87 hammõkangast miihilõ, 128 hamõht naisilõ, 89 paari lini-guotsi, 13 pikki käüssidega hammõ kangast. A ku pallõ viil erisagamatsi võid, mitmit meetrit pulgakõisiga pitsi ja hulka kaatsarõivast. Šoo aastak joudsõ Sirje viil kuta' ka pühäserätte. Miä päämäne, Sirje avitas kõõ, ku kiäki kudamisõ kotsilõ nõvru küsüs. Pallõ tervüst ja jõudu Sirjele! Pallõ õnnõ Vabarna Anne preemia iist! Sa olõt õgatmuudu taad tunnus-tust väärt, olõt helge täht seto käsitüüh!

Avvustamõ kotusõ pääl tettü näpotüüd ja jagami tuud. Kiä õks taht mi kampa tulla', sis vahtsõ' inemese' ommava' kõõ oodõtu. Saamõ' käsitüürahvaga kokku talsipühi aigu Satserinnah!

Ilosit pühhi kõigilõ!

Hüväste, tandsoaastak 2024, tereh tulõmast, 2025!

Perräkaeminõ 2024. aastaga tandsoelolõ. Olnu om uskmalda pallo, minkõst allpuul om kiräh õnnõ näpotäus.

TORMI PIRET

tandsoppaja

- **12. jaanuaril** oll' edimäne Pärtini Siridi veet seto tandsa opitarõ Obinitsah. Edesi tull' õgah kuu kohki kats opitarõ.
- **17. jaanuaril** ja **24. veebruaril** sai Pööräsel TäüskuuÜüüümäol Seto Tsäimajah kaia' ja tandsi' üteh Verska tandso-rühmaga Lustiline.
- **30. märtsil** käve' Verska Iginorõ' kümnekõistõ Tartoh tandsoolümpial. Šoovooritandsti kategooriah „Ilgäväste noorõ“ kogoni kats tandsu.
- **20. aprillil** oll' setokiilne tiaatre Veerna Vorkats kutst etendüsiga „Tandsotahvaja“ ni laululaaditaja“ Tõrvahe. Etendüseh lauli' ja tandsõ' üteh ka Verska Iginorõ'. Päältkaeja' jovva-as ar kitta', ku väega näile etendüs miildü.
- **30. aprillil** tandsõ' Verska Iginorõ' ja Hõbõhõdsõ' Verska kuurortravikeskusõ Lahe kohvigu kultuuriõdagul.
- **8. juunil** peeti Võromaa memme-taadi laulu- ja tandsopito Verskah. Morolõ säädjäs oll' Varjundi Piret.
- **29. juunil** kogosi' setokõisi sõbra' võrokõsõ', kihnlasõ', mulgi', suidi' Verskahe, õt pitä' III Seto tandsopido „Kadäh kavvõkõsõ“. Nigu eelmädsil kõrdulgi, oll' tandsopido samal aol Seto Folgiga. Kõik oll' hõste ja illos pääl tuu, õt edimäst

Seto tandsopido.

Virro Kersti pilt

vuuri olli' tandsja' folgist lakja kist – dengä iist ostõt pääsulda folkma lasta-as.

- **3. augustil** toimunu XXXI Seto Kuningriigih sorditi toisi meistridõ siäh vällä ka kargusõ- ja kasatskimeistre'. Pillimiihi ja tandsjido võikitandsmisõ ülele aolõ panõhk oll' hüä mõtõh. Päältkaejido jaos kimmähe.
- **24. augustil** käve' setokõsõ' Paganligul Perimüsiül Võro Kubijal. Udrasõ Maire kokko säet uhkõst praasnigust võttõ osa 100 seto tandsjat, Mokornulga leelokuur, tsastuškalaulla' Luigasõ Inara ni Tormi Ando Temmo. 7. detsembril anti Eesti Rahvatandsu ja Rahvamuusiga Seldsi puult tiitli „aastaga kõr-raldaja“ Paganligu Perimüsiüi vedosnikolõ.
- **26. septembril** naas pääl tandsohuuag Verskah. Om suur rõõm tiidä' anda', õt teno vahtsilõ huviliisilõ om kõigih Seto Tandsoväki rühmih viländ tandsjit. Miä tähendä-äi sukungi, õt mano saa-ai tulla'. Õks saa. Õgal aol.
- **7. oktoobril** sai pant punkt

edimädsele kolmõlõ seto tandsopidolõ. Etendüs „Kavvõkõsõ“ kargasõ“ köüt ütte kol' seto tandsopito: 2018. aastaga I Seto tandsopido „Kagoss kargasõ“, 2021. aastaga II Seto tandsopido „Kagoh kulätasõ“ ja 2024. aastaga III Seto tandsopido „Kadäh kavvõkõsõ“. Kotussõ pääl olli' tulnu' Setomaa ülembsuotska Uibolehe Urmo, nuursootska Itse Rasmus ja mitmit tandsjit, kiä' tandsõ' kõigil kolmõl vai katõl vai ütõl seto tandsopidolõ. Samahtõ kõigi kolmõ pido päävavedos-nik Kompusõ Meelis. Lõpmalda suur teno õgalõ ülele, kiä' uma jao kolmõ edimädse seto tandsopido kõrdaminehkis anni'.

- **26. oktoobril** käve' Verska Iginorõ' tandsorõõmo toomah Viimsi valla iäkilõ. Vastavõtt oll' lämme. 120 päältkaejas olnu' inemist kõnõli', õt õigõhe om Viimsi vallah samapallõ iäkit, ku Setomaa vallah eläs inemiisi.
- **2. novembril** Navi seldsimajah tekk uhkõ etteastõ Arundi Triinu veet tandsopunt Effekt.
- **30. novembril** oll' Uusvada

Seto Instituudi süükskonverents tõi vällä noorõ' uurja'

Alostus lk 1

Alalõ om etendüse kavaleht üteh laula nimekiräga'. Väiga' põnnõv oll kuulda', kuis toonat-sih aolehtih kirotõdi eksootilisi setokõisi laulmisõst ja olõmisõst. Seto' olli' eestlāisi jaost väiga' tšauda' ja tõistsagamatso', rahvarõiva' paki' huvvi, a laulminõ näide arvahtõh olõ-õs illos, oll liisnalt ütõlinõ.

Nassari Elvi om põhāligult urnu' 1920. aastaga viimädse-jaoh Petseremaal huugu lānnu' savikaibmisõga' tegelnü' inõmisi elokaukõ. Kõik suurõba' kasusaaja' olli' peri vālast-puult Setomaad, mõnõ' näist kogoni' vāllāmaalt, nt Taanist ja Sāksamaalt.

Kiristaja Arvis kõnõl aoluu-lisõ nime ja toponüümi tšaud peritolust ja kuis Petseremaal ja tuu ümbrē lāts sõna tähendüs tšõsõst. Edimātse' üleskiro-tusõ' tšaudõst omma' jo edi-mātse aastagatuhandõ vii-mädsejao kroonikist. 12. saan-dist om hulga kirotuisi sõākau-gõst tšaudõ maalõ, nuu' kaugi' omma' viil mitmõ saandi joosul. Nn tšaudõ maa om ināp-vāhāp sama ku perāstpoolõ Petseremaa. 16. saandi kroonikih tull sõna tšaud asõmalõ sõna tsuh-

naa, mia täks tähendäs seto. 19. saandi keskpaigah naati kõnõ-lõmma poolõusulisist, a kiä' kõnõlõsõ' tšaudõ kiilt. Kok-kovõtvall ütõl Arvis, õt hõste lajalõ om tšaud tähendānū' soomõugri rahvast, kiä' elli ütõl vai tšõsõl puul Pihkva järve.

Lõpõtusõst tutvust Orasõ Ode Seto Instituudi digiarhiivi, minkõ mano saava' minnā' kõik Seto Instituudi kodolehe www.setoinstituut.ee päält, ja tulõviguplaanõ seto andmõ-baasõga'. Konverentsi lõpõt arotaminõ, koh päämätselt kõnõldi Seto Instituudi üles-andist ja nuuri ütehhaardmisõst uurmistõihe.

Seto Instituudi süükskon-verentsil oll kõrralinõ Setomaa aoluu kaeminõ mitmõ küle päält ja and noorilõ tiidlāisilõ ja ka' kogõnu' Setomaa-uurjilõ platvormi uurmistõid ja -tee-masit esitlädä' ja tagasisidet saia'. Oll huvtav päiv ja mit-midõ teemadõ man tull tun-nõh, õt nuid pias edesi uurma. Aitumma ettekandidõ pidājilõ, kullõjilõ, ütehmõtõlõjilõ!

Konverentsist tetti ka' veebi-ülekanõh, midä saat perrä kaia' YouTube'ih (sisseasaami-sõst kirotada' „Seto Instituudi sügiskonverents 2024“).

Projekt Active Youth sai läbi, a tuu mõõ jääs meeles viil pikäst aost

23. novembril oll Apeh üritüs „Active Youth / Tegusad Noored“, õt panda' punkt šoolõ huugsalõ ja huvtavalõ projektilõ. Viimātsel pääväl tull tun-nõh, õt projektilõ sai pantus üte lõpupunkti asõmal hoops kol' punkti – projekti joosul saad kontakti', vahtsõ' mõttõ' ja tett plaani' jäävā' püsümā ja nakasõ' edesi arõnõmma. Ja kaeti viil kõrd kõõlõ tettüle ja mõtõldi, õt kuis noorõ' saasi' luvva' vahtsit muutuisi ja arõngit.

Minevä aastaga detsembrih pääl naanu' tulõviguliidridõ programmih olli' Setomaa ja Smiltene valla Ape piirkunna noorõ'. Programmi joosul kõr-raldõdi viis katõpäävāst kool-tust mitmidõ teemadõga', näü-tisest hindājuhtminõ ja hindā edesimine, ütehkuuh tüü-tegeminõ, juhtimisõ ja liid-rist olõki opminõ, esineminõ ja meediasuhtlus, uma brāndi luuminõ, üritüisi kõrraldaminõ ja turundus, projekti tulõvigu-mõttidõ arõndaminõ ja pro-jekte kokkosāädminõ. Juuni-kuuh oll nelli päivā suvõlaagri.

Noorõ' sai' kätt pruumi' ka' üte sündmüse kõrraldamisõl. Setomaa noorõ' valmisti' ette maakunna nuuri suvõpäivi nuurihummogu ja Ape noorõ'

kõrraldi' Ape liina päivi aigu opitarri. Projekti kasu oll ka' tuu, õt tā and kõigilõ nuuri-keskuisilõ võimalusõ ütstõsõ tegemisist tiidä' saia'.

Viimādsel pääväl tulõtõdi miilde ütidselt olt päivi ja kõnõldi miilde jäänü' tegemisist ja mõtõldi ka' tuu pääl, õt midä projekt õgalõ ülele and. Hüä sõnaga' tulõtõdi miilde kõiki oppaiji. Kõik oppaja' olli' huvtava', näid oll hüä kullõlda'. Kooltusõl opiti tuud, midä eloh lātt vaia – psühholoogia, hindā-juhtminõ, sündmüisi kõrralda-minõ, inõmisi iih kõnõlõminõ, ummi mõttidõ kõrrastaminõ. Intensiivsidõl aktiivsõst osalõmist vaiaaminevil kooltuspäivil sai' kõik umavaihol parebahe tutvast, lõuti vahtsit sõpru, opiti vahtsit mängu, oll pallõ nalja ja naaru.

Viimātsel pääväl mõtõldi' ütehkuuh ka' tuu pääl, õt midä noorõ' saava' tetä' uma kodokotusõ hüäst. Rühmā-tüü joosul luudi projektimõt-tit tervüsele hüä ja hüāmai-guga' sõiigi, spordi, nuurikes-kuisi, arõngidõ juhtmisõ ja kul-tuuri valdkunnah. Osalõja' sai' asatundja juhendamisõl kätt pruumi' alkovaba kokteili tege-misõl ja õdak lõppi diskoga'.

Ma tennä kõiki hüvvi oppaiji, kiä' ummi tiidmisi ja mõistmisi anni' noorilõ edesi. Väiga' suur teno Anti Einpaulilõ – timāga' sai edimātsel kooltusõl projekt jovvulitsõ ja huvtava alostusõ, timä vidi iist mi põnõvat laag-riprogrammi ja timä avit meil viimātsel üritüsel ka' projekti kokko võtta'.

Tuhat teno noorilõ, kiä' pro-jekti üritüsel olli' ja tei' pro-jekti hindā ja toisi jaost huvta-vast ja vāärtüsligust kogõmu-sõst. Ma soovi kõigilõ noorilõ jõudu ja edu uma miiskundõ luumisõl, plaanõ edesiarõnda-misõl ja elloviimisõl, vahtsidõ plaanõ luumisõl ja elloviimisõl.

TULLUSA KAJA

Apeh.

Celusi Ainarsi pilt

Interreg

Kaasrahastanud Euroopa Liit

Eesti – Läti

Projekti juhtpartner om MTÜ Setomaa Liit ja partner Smiltene vallavaltsus. Projekti elluviimist toet INTERREG Eesti-Läti programm 2021–2027.

Raamadu' tegevä' inõmisõ' tasatsõst, aig jääs nii ku' saisma. Säänestmuudu om õgal puul, ka' kotoh. Kiräsõna om ku kindlus, õt võit julgõhe olla' ja ku mõistat, saat kirä-tarkusõst api ja joutu.

SARVÕ ÕIÕ

Aestaga viimäne kuu. Ma olõ Meremäe raamadukogoh, õt kõnõlda' raamatidõ pernaase Anniga'. Anni muidogi' arvas, õt timäst olõ-õi inäp midägi kõnõlda' ja kirola'. Ma olõ-õi tuuga' peri. Õga inõmisõ elo om ku raamat ja õkka raamatut om huvitav lukõ', õgaüts lööd hindä jaost huvtavvi raamatit.

Anni om sündünü' Meremäe vallah (toona' Kalatsova külä-nõukogo) Palo küläh Alek-sandra ja Efim Mäepalo neländä latsõna. Velekesõ' Einu, Valtõr ja Kolli olli' vanõmba'. Kooni' kuv-võaestagatsõst saamisõni' sai Anni uma esäpuulõ vanaimä Nati huult ja armu. Parhillat-sõst om tuust timä latsõpõlvõ perrest alalõ viil õnnõ Einu.

Kõik elo om Anni elänu' umah kodokandih, edimält Palo küläh ja perästpoolõ Meremäel. Siihsamah sai tä tutvast uma mehe Lahe Heinoga' ja kuuh luudi pereh.1992. aestaga alostusõst om näide kodo töösõlpuul Meremäe mäke, väigokõsõ Ruutsi uja veereh. „Kats poiga, Ahto ja Arno omma' jo ammuki' suurõst kasunu'. Mano om tulnu' kats hüvvä miniat ja mi Heinoga' olõ säitsmekõrdsõ' vanaimä ja vanaesä,“ ütles Anni, silmä' sätendämäh.

Kirändüs om Annilõ olnu' jo latsõiäst miiltpiteh. Koolitii naas päälõ 1960. aestaga süguse. Valu sis oll Meremäe Keskkooli vagivahtsõnõ koolimaja valmis saanu' ja latsi oll tuulaiga koolih üle 250. Ütstõist klassi olli' eestikiilse oppusõga' ja katsah klassih opati vinne keeleh.

Anni edimätsõst oppajast sai Alviine Juhkam, kiä' and tälle kooni' 4. klassini' pia kõiki tunnõ. Eesti kiilt ja kirändüst viil ka' 5. ja 6. klassih. „Õkva mi klassi ussõ kõrväl oll kooli raamadukogo, minkõga' oppaja meid väiga' ruttu tutvast tekk. Sääll oll hulga ilosidõ piltega' raamatit, midä sai isoga' uuri-tus jo sis, ku viil õigõhe lukõki' mõista-as. Raamadukogoh sai hulgapallõ vahetunnõ ja kooli-päävä lõppa müüdä saadõtus.“

„Kuvvõnda klassi lõpupoo-lõh naas meelee eesti kiilt ja

Lahe Anni.

Kogermani Liisi pilt

Lahe Anni, raamatidõ pernaane

kirändüst oppamma Ivi Tetsmann, kiä' tõi mano mitmit uvvõnduisi: kirändüshummogu' kiränikõ tähtpäivi puhul, luulõõdagu', deklamaatoridõ konkursi', luulõkavadõ ja näidendidõga' esinemisõ' koolipi-dodõ aol. Kümnnendäst klassist päälõ sai oppaja Ivist meelee ka' klassijuhataja. Kooliraamadu-kogo tüügi' oll päämätselt timä kõrralda' ja tä mõistsõ hõste ka' ummi kirändüshuvilisi opilaisi nuidõ põnõvidõ tegemisi mano kampa võtta'.

Ku Annil keskkul 1971. aestagal läbi sai, sis muud tõsist märko täl olõki-is, ku minnä' Talinahe ülikuuli raamaduko-gondust opma. Sisseastmisk-sami' sai' ilostõ tettüs, a üts sekeldüs tull vaihõlõ ja üli-kuuli minek jäi tuu aestaga katski. Uutmalda' juhusõ läbi läts nii, õt toonanõ Võro hari-dusosakunna juhataja, kiä' inne oll olnu' pikkä aigu Meremäe Keskkooli direktor, pidi vaja-ligust ja võimaligust suunada' Anni Obinitsa 8-klassilistõ kuuli oppajast. Ja jo sama aestaga lõpuh naati timmä kutsma Meremäele raamadukogohoit-

jast. Poolõ kooliaasta päält ar' minemist pia-as kiäki' õigõst ja tuuperäst tälle anti lubahus minnä' keväja, ku kuul om läbi saanu'. Ja säänestmuudu lätski'.

Raamadukogotüüga' alost Anni Meremäel 1. juulil 1972 ja tuu om olnu' täämbätsõ pää-väni'. Tä om otsustanu', õt 31. detsembri 2024 om täl viimäne tüüpäiv ja järgmätsest aesta-gast and uma aamõdi noorõm-balõ üle ja eis' jääs kodo pen-sionipõlvõ pidämä.

Anni pand mullõ süämele, õt ma ar' unõhtasi-i, õt tä tahasi' kindlahe kõiki timä ümbre olnu' inõmisi tennädä', umma raama-dukoko muidogi', selle õt õga-üts om olnu' ummamuudu timä jaost tähtsä. Kõiki hüvvi inõ-misi kindlahe jovva-ai nimme piteh ar' tennädä', a õt tii' tiät, õt tii' olõt Anni puult tennät!

Anni tunnustas korgõlt ummi hüvvi lugõjit, raamadu-kogo sõpru, nii latsi ku täüs-kasunuisi, kiä' kõik omma' õga raamadukogo jaost kõgõ tähtsämbä'.

Aifumma and tä kõigilõ uma kalli kodokandi inõmisilõ. Süä-mest ka' nui lõ, kedä elo om siist

vaihtõpääll jo' kohegi' hoobis kavvõndõhe veenü', kinkõ jaost õks viil kimmähe om Meremäe kant timä hinge. Nä käävä' meid kaemah, ku näil om või-malik, ja tundva' hüvvämiilt üteh miika' õga soo paigakõsõ vähämbägi' kõrdaminegi üle.

Väiga' tenolik om tä kõi-gilõ abilisi lõ ja kuuhtüüpart-neridõlõ külänõukogo ja sov-hoosiaost päälõ, kõigist umah kandih tüütäväst ja inne-pidi tüütänü' asutustõst, ette-võttist, MTÜ-dest, seltsidõst ja seltsingudõst.

„Pikembä aoluu huvidõh om kindlahe tähtsä esile nõsta' tuud innist Meremäe Valla-nõukogo, kiä' toonadsõ, Niko-lai Rammula, Johan Tammõ ja Efim Liiviku juhiti Mere-mäe vallavalitsusõ ettepanõgi põkal 1925. aestaga 5. veebruaril kuuholõkil ütehäälselt otsusti' asuta' Meremäe vallah kats raamatidõ lugõmisõ punkti, üts vallamajah ja tõõnõ Obinitsa kooli man. Õks tuuperäst, õt vallarahval olõsi' parembahe võimalik raamatit kätte saia'. Aifumma näile!“

Ilma ütegi' erändilda', pia-pia jo sada aastakka om Meremäe raamadukogo tegutsõnu' uma vallamajaga' (vahepääl külä-nõukogoga') ütidsõ katusõ all. Kohalik rahvas om tuud kõkkõ väiga' hüäst ja tähtsäst pidänü'. Ja kõik nuu' inõmisõ', ütskõik mântseh aamõdih ja ruumõh nä olli'.

Suuro teno and Anni Setomaa vallalõ, timä volikogolõ ja vallavalitsusõlõ, sammamuudu mi vallaraamadukogolõ, kiä' kõik omma' ummi raamadu-kogosit kõõ tähele pandnu' ja näide iist huult pidänü'.

Aifumma Võromaa Keskraa-madukogo kõigi osakundõ tüü-lisilõ näide ašaligu juhenda-misõ ja alalisõ abivalmidusõ iist. Hüvvile kolleegele kõigist Võromaa maaramadukogodõst suur aifumma pikäaolisõ mee-leltsõ kuuhtüü ja hüä selts-kunna iist.

Läbi Anni elo om hõste nätä', õt kuis Setomaal uma elo elä-misõ jaost om kõik olõmah, pia-ai muialt võorast elo-illo otsma minemä. Siih tun-nõt nuid, kinkõga' kuuh olõt kasunu', ja tiät tuudki', kuvva-muudu om inne elet ja olt. Õgal puul om häti ja elo lää-äi kõik-aig langa piteh, om keerahuisi ja jukõruisi, a uma om õks uma ja armas. Uma' inõmisõ', uma' tutvva' kotusõ', uma' ilo' ja tar-kusõ', uma' laulu' ja pühä', uma' iku' ja hädä', uma' sugu-lasõ' ja uma pereh – tuud kõkkõ ommõgi' vaia, tuu kõik hoit pää püstü ja tege hingele hüvvä.

Uusvada külämaja

JÄRVELILLI REIN

Uusvada Kultuurikülä juhatusõst

Aoleht Uus Eesti kirof 30. märtsil 1940, õt Meremäe vallah olõ-i seniaoni' rahvamaia, koh olõs võimalik seltskondlikõl organisatsioonõl pidosit pitä' ja ummi tegemiisi kõrraldada'. Õt sooost puudusõst üle saia', omma' Meremäe valla organi-satsiooni' otsustanu' ütitselt rahvamaja ehitä'. Ka valla uma-valitsus oll' lubanu' üteh lüvvä'. Rahvamaja ehitämisõst kutsuti ello sihtasutis „Meremäe rah-vamaja“. Valiti vastav komitee, kohe kuulusi' vallavanõmb A. Mandel, A. Raidmaa, Ed. Raud-sepp, M. Pihlapuu ja R. Raud-sepp. Algakapitali luumisõst pand' õga selts edimätseh jaoh kokko 50–100 krooni. Rahva-maja asukohast olõs saanu' Tobrova ümbruskond (Uus-vada), mia' asus valla süä-meh. Rahvamaja mano luvvas spordiplats, mia' pidi jo' kõrda saama tuulsamal aastagal.

Nii alostõdi üte seltskondliku kuuhkäümisõ maja planiirmist Uusvada kanti. Vahepääl oll' pallõ riigivõimu- ja sõapõõr-hüisi, kolhoosi aigu saadi ka kontori maja püstü, a' tima-hava sai sis Uusvada küläseltsil valmis tuu 84 aastaga tagonõ plaan – Uusvada külämaja.

Uusvada külämaja om no' töö-meeli kohalik rahvamaja. Rahva kokkokäümisõst luudu', rahva puult ehitet ja rahva uma – Uusvada külämaja om MTÜ Uusvada Kultuurikülä uma ja MTÜ-l om üle 20 liikmõ. Suu-rõmb osa maja ehitüse rahast tull' eräannõtustõst ni selle tahagi tennädä' kõiki, päält 200 toetaja, kiä' anni' raha maja ehi-

tüisest vai olli' talgo kõrrah abih ehitüs- ja lammutustüüdel. Ja muidogi suur teno Förmann NT-le, kiä' andsõ kõik maja ehi-tüisest kulunu' puumaterjali.

Niimuudu olõ-i Uusvada külämaja sündünü' tühä kotusõ päälõ, a' om uma pikä aoluga ettevõtminõ ni täüt umma üles-annõt: hoit traditsioonõ, om kuuhkäümisõ kotusõst, tuu piirkonda laembat kultuuriello ja luo midägi vahtsõst.

Järgmitsõ aastaka plaani' om meil muidogi ka' tettü', a' elo tuu nigunii vahtsit asju mano. Kindla om, õt Uusvadah tähistetäs kõiki kohalikõkõ tra-ditsioonilisi tähtpäivi: piitre-päivä, nahtsipäivä, lihavõõdõt, talsipühi, jaanipäivä ja peetäs paabapraasnikku. Tõõsõpäävä om kinopäiv ja iispäävä male-klubi. Külämaja om ka näitusõ kotus. Soo aastaga oll' meil Rumbi Sirje pühäpilte näitus ja talsipühä aigu teemi vallalõ reklaamikunstnik Urmi Eve-lini näitusõ. Külämajah jät-kusõ' kogukonna õdagusõõgi' ni tandsuhummoku'. Vahtsõl aastagal tahami käümä saia' ka töösõ kõrra pääl olõva residen-tuuri ni sis saa külävahel nätä' vahtsit loomingulisi inemisi mujalt maailmast, kiä' tulõva' siia' ummi mõttidõ ni ideedega ja näütäse' vast sis tuud ka mi uma rahvalõ.

Hoitkõ' sis silmä pääl, mia' om Uusvadah toimumah, tulgõ' kohalõ, saagõ' osa ni näidäke' umma toetust mi tegemiste-le. Tukõ om meil õks vaja, selle et kõik mi tegemise' saava' tettüs kõigi inemiste toe naal, mi olõ-i riigi õga umavalitsusõ rahakoti pääl. Soovimi Uusvadast kõigilõ ilosat aastagavahetust ni kõkkõ parembat vahtsõst aastagast!

Piitrepääväl Uusvadah.

Järvellilli Reinu pilt

Verivorsti opitarõ

MTÜ Seto Küük kuuhtüüh Verska talomusiumiga' kõrrald detsembrikuu edimätsil päivil verivorsti opitarõ, õt huvilisõ' saasi' tiidä' vaia minevit tar-kuisi, õt vorsti tegeminõ hõste õnnahusi'.

Opitarõ oll 5. detsembril. Üte' kohalõtulnu' tei' edimäist kõrda verivorsti, töösõ' olli' lat-sõiäh suuriga' üteh tennü', a no' tahtsõ' vahtsõst miilde tulõta', õt kuis tuu tüü kau, mõnõl oll jo nellikkümmend aastakka müüdä lännü'.

Oppaja Krutskova Kajal oll ka' abikaasa üteh meelee tarkuisi ja kogõmuisi jagamah. Oppa-jil hindäl oll üteh võõdõt kõik kraam. Kaja sääd kokko retsepti ja tuu perrä ollegi' vaia tüüd alosta': suurma' kiimä, sipul piinüst lõiku'. Versivorsti man om kõgõ tähtsäp õigõ maigu saaminõ, a tuu mi sai tiidä' päälõ proomikiitmist.

Verivorsti tegemäh.

Laatsi Annika pilt

Kõik sai' verivorsti topmisõ man käe' valgõst, õigõp om, õt sai' verega' kokko. Õgaüts läts kodo uma verivorstiga'.

Vorsti' sai' väiga' hüä maiguga'!

LINNUSÕ MARJE

Seto Küük juhatusõ liigõh

Mi tei juunikuuh vallalõ Lüübnitsa Külälismaja

Soo aestaga suvõl sai mi perre jaost valms suur projekt. Mi tei juunikuuh vallalõ majutus- ja toitlustusasutusõ – Lüübnitsa Külälismaja. Mi jaost naas vaht-sõnõ ja huvtav seigelüs täv-veste vahtsõl ja tiidmisi täüs ettevõtõlusõ maastigul – söõgi-ja üümajapakmisõ ilmah.

Edimäne huaaig om olnu' täüs löüdmist, opmist, viku parandamist ja vahtsidõ plaanõ tegemist tulõva ao jaost. Õga päiv om paknu' vahtsit üllä-tüisi, mõttit ja tiidäsaamisi. Õt mi toimõda Külälismajah pää-mätselt uma perrega ja põhitüü kõrvalt, sis mi planeere alosta' hilläkeiste üümajateenusõ pak-misõga' ja õt aigupiteh tulõsi'

Teervaldi Reigo pilt

mano lisateenusõ'. No mi kül' tii plaanõ, a kiäki' tõõnõ juht nuid. Järest populaarsõba' omma' erinevä' üritüse' ja seminari': huvvi tundas mi peo-saalist, sannast ja kuuholõmisõ kõrraldamisõ võimaluisist. Mi jaost tsuut tõõnõ tii, tull kipõlt ümbre harinõda' vahtsidõ vällä-kutsõhtõga' ja naada' inäbä

söõgipakmisõga' tüüd tegemä. Teno toolõ, õt mi külälismaja ehtüse aol olli mõistnu' ette nätä', om no' meil majah kõr-ralinõ ja professionaalnõ küük ja mi sa lihtsahe, kipõlt ja kõr-ralitsõlt süvvä' pakku'.

Tuu jaost, õt külälisil olõs teküs, vaeldusrikas ja huv-tav puhada' vai aigu viitä', mi paku võimalust kallu püüdä', SUP-lavvaga' ja paadiga' sõit-mist. Kiä' taht jalota' ja olla' Setomaa luudusõh, tuu saa renti' elektrilisi fatbike jalg-rattit. Tulõviguh om plaa-nih pakku' uma külälisilõ ka' huuuolisi pakette. Mi külälisõ' saava' tiidmisi soo nulga elost ja sibulidõ kasvatamisõst.

100 aastat Reissarõ Leo sündumisõst

NASSARI ELVI

Tuud tsõörkut tähtpäivä peeti timahavva meeleh juulikuuh Miktämäel, ku korju kokko Reissarõ sugulaisi ja nuidki, kiä' kadonut uma kooliaost mälehti'. Vällä oll' pant hulga Leo kodoluu uurmiso käsikirutusi, niisamatõ timä kuulus raamat „Setumaa läbi sajandite“. Kuulsa koolijuhi ja kodoluu uurja mälestüseh panti tsäsona mano üles nimetahvliga pink, mälestüskerk. Tuust kirof Järvelilli Rein tsuutkõnõ Võromaa Teatajah, pilte sai kaia' ka mõloraamatuh. Mõtli, õt timahavvatsõ aasta Setomaa aolehe viimätsen numbrih pühendä kirotusõ Reissarõ Leo lõ mälestüsest.

Vanõmba' ja töösõ sugulasõ'

Reissarõ Leo esivanõmba' kanni' perrenimme Reisenhof, mia oll võet 1913. aastal. Esä Reisenhof Ignati (1895–1964) oll' kaupmiis, imä Reisenhof Tatjana (1907–1983), kedä kutsti Tafo, oll' Miktämäelt peri, näiopõlvõ väärnimega Sonts. Laulatõdi nimä' 1924. aasta märsdikuuh, Tafo oll' sis 19-aastanõ. Leo esä oll' peri säitsmelatsõlisõst perrest, sündü neländä pujana. 1937. aastal muuf timä väärnime Reisenhof ar' Reissarõst.

Leo lell Semjon Reisenhof tüüf tsaariaol raudtiitüüli-sõna. Noorõ mehana sai timä üte rongihäõngü peräst tervüsele vika. Mälestüsteh om juttu, õt keisriherrä andnu kõraldusõ massa' kõigilõ vigasaanuulõ kaforahha. Valida' oll', kas võtta' elao joosul õga kuu väikomb raha vai kõrraga suurõmb rahasumma. Reisenhof võtf vällä kõik, kutsõ appi vil mõnõ' tutva' mehe' ni lask Miktämäele ehta' koolihuunõ, mia sai valmist 1912. Pääle tuu vil ka oppajidõ elomaja.

Koolih tüüf juhatajana Eesti aol, aastil 1919–1940 Semjoni naane Juliana Reisenhof (illatõmba nimega Ridalu), kiä alost sääl oppajana tüüd 1919. aasta sügüse. Naane oll' üles kasunu Pihkvah ja mõista-as algusõh eesti kiilt. Julianast ja timä mälestüstest om huvitavalt kirotanu 2021. a Setomaa leheh timä latsõlatsõlats Rootsisi Andres – kae' „Kooliello 100 aasta iist Miktämäe koolih“.

Reisenhofi suguvõsast om tulnu haritlaisi mito põlvõ. Nii sai ka Reissarõ Leo vanõm-

bast tütrest Lutsu Merikesest koolioppaja ja opmisala juhataja Põlvamaal Kanepih.

Elo mitmõh paigah

Reissarõ Leo sündü 19. juulil 1924 Miktämäel, pääle timä rohkõmb latsi perreh olõ-õs. Esä tahtsõ uma veljust eräle elamä minnä'. Sis, ku Leo oll' 4-aastanõ, möie esä üteh katõ velega talo ar' ja tuu raha ja pangast võlgu võet raha iist ost timä Tartomaalõ Luke lähkohe Unipiha asundussõ väiko talo. Kuuli nakaš Leo käümä 1930. aastal Luke algkoolih, koh jõudsõ lõpõta' 1. klassi, sis möie esä talo ar' ja ost vahtsõ talo Luunja asundustõ. Aastil 1931–1933 oppõ poisikõnõ Luunja algkoolih. Tuu peräst, õt esä võlgu jovva-as ar massa', a või olla' ka tuuperäst, õt eloga Eestimaal oll' rassõ harinõda', võtf esä nõust Miktämäele tagasi minnä'. Sääl nakaš esä Ignati 1933. aasta suvõst pääle pidämä segäpuuti, kiräkeelidse nimega „pudukaupade kauplus“. Poig nakaš käümä Miktämäe algkuuli, sääl oppõ kooni 1934. aastani.

1935. aastal läts perreh elämä Tartohe, esä sai tüüd lavvavabrikoh ja Leo nakaš opma Tarto 16. algkoolih. Kooli lõpõf timä 1936. aastal. Arhiivipapri perrä tulõ vällä, õt Reissarõ Ignati lõpõf uma poodipidamisõ Setomaa ar' 1935. aasta algusõh. Tartoh oll' perre elokutusõst Tiigi huulits, maja nummõr 86. Pääle algkooli nakaš Leo edesi opma Tarto Reaalkoolih, koh jõudsõ kävvü' kokko 5 klassi. Vanõmba' lätsi' 1937. aastal ar' Setomaa tagasi ja 1938. aastast nakaš esä jälki Miktämäel segäkauba puuti pidämä.

Korgõ kuul jäi lõpõtamalda

1940. aastal, ku tull' Vinne võim, tulli' Reissarõ Leo mõlõmba' vanõmba' Tartohe tagasi. Esä sai tüüd sõaväega kõüdet poodih (kaubastuh), a ku sõda tull' ja Säksa võim pääle nakaš, pagõsi' vanõmba' tagasi kodokanti (esä eläf hinnäst juhuligõ töiega). Leo nakaš 1940. aasta septembrist pääle opma Tarto Tehnikumih. Säksaol naati timmä sõtta kutsma, a tervüse peräst sai siski pikendüst, kuna olla' murdnu sporti tete kaeluu. Vahepääl pagõsi tä Suumõ, minkõst tulõ juttu allpuul.

1944. aasta sügüsest, ku verevidõ võim Eesti tagasi tull', nakaš

tä tüüle Talina massinaehtüste-hasõh massinidõ asatundjana (konstruktorina). Arvada' oll' Tarto tehnikumist saad haridusõst kasu, nii õt 1944. aastal sai timä astu' Talina elektromehhaanika tehnikumi viimädsele kursusõlõ, minkõ lõpõf 1945. aastal tehnik-tehnoloogina. Sama aasta sügüse sai 21-aastanõ seto tsura sisse Talinahe korgõhõ kuuli – tehnikauilikooli nakaš tä tuduirm massinaehtüst. Opmiõnõ tull' timäl 1948. aasta algusõh poolõlõ jättä', kukki oll' jõudnu joba töösõlõ kursusõlõ. Rassõ aig oll', kotoh oll' api vaja ja nii jäigi korgõmb kuul lõpõtamalda ni elo veigi noorõ mehe Miktämäele tagasi.

Soomõpoiss

Reissarõ Leo haridus- ja elotii oll' kirriv. 1943. aastal sai tälle selgest, õt sõtta võtmisõst inämb päse-ei ja nii tull' mõtõh ar' Suumõ paeda'. Imä ja esä oll' otsani kurvalitsõ', õt ainumas poig lätt vasta tundmalda tulõvikulõ. Siski nä avidi' tuuga, õt lainssi' sugulaistõlt sõidust rahha ja panni' söögikraami üteh. Sõit läts üle tormidsõ mere ja edesi rongiga Helsingi lähkohe, oppusõ' naksi' pääle 1944. aasta algusõh. Leo ku kimnaasiumiharidusõga tsura võeti ohvitsõridõ kuuli, a pääle salahuist kinoh („hüppeh“) käümist jäi tä ülemusõlõ vahelõ ni viidi üle jala väerügemendi II pataljoni. Sääl tull' kaitsa' Viiburi randa.

Rügemendih oll' pallõ eestläisi ja nuu' tahtsõ' minnä' õks kodo Eesti iist sõdima. I ja II pataljoni mehe' panti pikkä rongi ja saadõti Hankohe, koh küüsüti õgalt mehelt, õt kiä taht jää' Suumõ vai kiä Eesti sõita'. Mõtõh oll', õt mindäs kodomaalõ Vinne väe vasta võiklõma, a Eesti jõudõh panti kõik mehe' Säksa mundrihe ni rügement ollgi ar' lahut. Tagasi kodomaalõ jõud' Leo üts kuu pääle uma 20. sünnüpäivä, 1944. aasta augustih. II pataljoni, koh timä teenstüseh oll' ja koh oll' kuuh ohvitsõrikooli lõpõtanu' eesti tsura', pässi ar' sõarõnnalõ saatmisõst, kuna saadõti Kehrahe ja Lagõdili välläõpmislaagrihe.

Sis, ku nakaš pääle Säksa sõaväe perräandminõ ni suur pagõminõ, sattu Reissarõ Leo sõarühmā, kiä pruumõ päsedä' Eesti lääneossa, õt paeda' lavaga Rootsi. A vindläse' oll' jõudnu' kõik suurtii' läbi löigada' ni edesi minnä' olõ-õs inämb kohegi. Püssä' kakti ar', taloinemistõlt saadi eräroiva' ni õgaüts pidi eis' kaema, kuis paku sai. Leo sõit rongiga Talinahe, säält Vinne sõaväe-

Reissarõ Leo 1984. aasta juulih.

Rahvusarhiivi pilt

Reissarõ Leo vanõmba' ja vanaimä 1930. aastal.

Seto Talomuseumi kogo pilt

autoga Tartohe ni säält joba jalaga Miktämäele. Johtu nii, õt timäl oll' Säksa aol vällä ant „ausvaiss“ (pass) alalõ ja oll' midä sõaväekontrollõlõ ette näüdäda'. Joba pääle paarinädalist kotoh olõkit sõit seto tsura jälki tagasi Talinahe, õt tehnikumih edesi oppi'.

Parteilanõ

Tuud sõaväeh olõmist Reissar 1990. aastil, vahtsõlõ Eesti aol, maaha õs salga' ja om kirotanu tuust aost ka umah käsikirah, a Vinne-aolidsõh küüsümisleheh (ankeedih) om märknü tä nuid aastit ku paossih olõkit Säksa sõaväe iist. Selef, õt pagõsi Suumõ ar' Säksa võimu iist, taha-as säkslasi all tiini', ni elli Soomõh tutvidõ eestläisi man ja tiine hindäle elämisõrahha mõtsatõel. Arvada' tuu asi verevidõ võimu aigu vällä tulõ-õs – kiäki kaiba-as – ni illatsõmbal aol, ku kooli-

tirektri aamõt nõud' parteihe astmist, sis 36-aastanõ Leo võetigi parteilasõ kandidaadist. Aasta peräst, 1961. aasta sügüse sai timäst Rāpinā sovhoosi partei alorganisationsiooni liigõ. Vaivalt timä uma süäme perrä kommunist oll', tuu jaost oll' timä külält tark ja viländ ilmaello nānnü. Tiidäki' tull' täl umah aamõtih kittä' vahtsõ kõrra saavutuisi, kirota' võimulõ meeleperrä jutussit aolehte vai kävvü' agitaatorina kõnõlõmah. Aig oll' sääne.

Kooliello edendäjä

Koolioppajast nakaš Reissar 1. jaanuarist 1948. 23-aastadsõlt nakaš tä tüüle Miktämäe 7-klassilidsõh koolih (algkuul kõrraldõdi ümbre 1945. aastal). Paari aasta peräst sai timäst joba kooli opmisala juhataja ni 1952. aastast kooli juht. Tirektrina tüüf timä kooni 1976. aastani, sis läts tervüs käest ja nii nakaš tä tüüle Miktämäe 8-klassilidsõ kooli internaadih perräkaeja-kasvatajana, viimäte kooli pikäpäävärühmä kasvatajana. Viimätsen aamõtih oll' kooni 1990. aastani. Üttekokko tüüf Reissar Miktämäe koolih pia 43 aastakka. Timä tirektrist olõgu aigu jäi ka Miktämäe vahtsõ koolimaja valmisehtäminõ 70 aastat tagasi.

Vahepääl tahtsõ timä ka korgõmba haridusõ saia', nigu koolijuhi lõ õks kohanõ. Nii astõgi 1960. aasta keväjä Eesti Põllumajandusõ Akadeemia põllumajandusõ mehhanisiirmisõ eriala kaugoppõ osakunda. Arvada' oll' koolitüü ja

perre kõrvalt siski rassõ opmis-aigu lõüda'. Aasta peräst kistutõdi tä üliopilasi nimekiräst, kuna jovva-as akadeemiahe eksammõ tegemä.

Koolijuhi aamõdi kõrvalt kõfas Reissar 1960. aastidõ lõpuh arhiivõst aoluulist matõrjaali, kõnõli inemistõga andmidõ saamisõst – ütesõnaga tekki ar' veiga suurõ tüü. Aastidõ joosul kõrat andmidõ päält kirof tä kokko kiräkeelidse raamadu „Setumaa läbi sajandite“, midä ma soo kirätüü algusõh kah nimssi. Pääle tuu kirof tä vil hulga kirotuusi kohalikõ koolõ ja kolhoosõ-sovhoosõ aoluust ni vallaelost. Nuu' omma' antu' Miktämäe raamadukokko ja osa käsikiralist matõrjali om ka Eesti Rahva Muuseumih. Pikäaolitsõ haridus- ja kultuuri-tüü iist anti timäle 1996. aastal kats kimmäst avvutaso – Jakob Hurda nimelinõ rahvuskultuuri avvutaso ja Vabarna Anne uma-kultuuri avvuhind.

Spordimiis ja pereesä

Reissarõ Leo oll' ka kimmäs spordimiis. 22-aastadsõlt sai timäst spordiselti Jõud liigõ ni tä oll' aastil 1946–1950 Miktämäe valla üts kõvõmbit sportlasi. Timä tekki pia kõiki kerget jovvustiku alast. Veiga hõste tull' täl vällä odaviskaminõ, kavvõndõhõ hüppäminõ ni juuskmminõ. Katõpuudast raudpidõrmõga pommi jõudsõ timä üte käega üles aia' 30 kõrda. Timäle miildü vil kah korvpallimäng, suusataminõ, malõ- ja kabõmäng. Pääle sporditegemisõ kirof tä aokiräle Keha-kultuur jutta Miktämäe valla spordielost. Ku timä joba Talinahe Polütehnilidsõh Instituudih oppõ, avit' tä koolivaheaol kah uma kodokandih spordivõistluisi kõrralda'. Kõgõ tuu kõrraldustüü iist sai Reissar mitmit avvukirju.

Timä perreelost olõ-õi pallõ tiidä'. 1957. aastal võtf tä naasest Lemingu Veera, sündü kats tütdä, Merike ja Tiina. 1985. aastal tull' perrehe suur murõh, Leo naane jäi auto ala ja kuuli. 1988. aastal võtf Reissar vahtsõ naase, tuu oll' Petersi poolõ päält peri Ravva Veera. Johtu nii, õt mõlõmba' naase' oll' Veera-nimelitsõ ja mõlõmba' oll' ka Miktämäel koolioppaja'. Reissarõ Leo kuuli Miktämäel 10. juulil 2001. aastal tsuut inämb ku nätäl inne umma 77. sünnüpäivä ja om matõt Verska matusõaida.

Šoo kirätüü kokkokirotamisõl omma' abist olnu' Eesti Rahva Muuseumi kiräsaatjidõ vastusõ', kroonigaraamaduh' ja Eesti Rahvusarhiivi aamõdligu' papri' (dokumendid).

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com
Toimõtaja (lisaletht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein, tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lõopri Priit
Välläändja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Alumäe Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüröö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalethe Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': rein.jarvelill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Midä mäleht 24-aastanõ Reissarõ Leo kiudutamisõst?

Olli 1949. aasta märsdikuuh koolivaheaol Miktämäel ja näie, kuis inemiisi hobõsidõga Miktämäele tuudi. Koolimaja kats suurt klassitarõ ni töösõ' kooliruumi' oll' kiudutamisõlõ määrät inemiisi täüs. Nää' oll' pörmandu pääl, koti' ni rõivapunna' lähkoh, latsõkõsõ' iki', naase' halahõli'. Õgal puul oll' hobõsõ', kuurmih näkki vilja, jauhõhõ, lihha, sälärõivit. Pilt oll' veiga jälle ni ikulinõ.

Arvada tundsõ' süämehallu nuuki', kiä' tuul aol kiudutamisõga üteh lätsi'. Arvada oll' näilgi veiga ilodu olla', sis ku näie', ku

kavvõ üts sääne mõtlõmalda tego inemiisi veie. Sis tulli' massina' ja anti käsk uma varakõsõga pääle minnä'. Ma eis' kahjatsõ täambätsõ päävāni veiga tuud, õt pilte õs tii'. A ma eis' oll' kah veiga härkvil, tulõ-õs tuu asi sis mõttihegi. Päälegi oll' ma eis' kah hummogu paossih, pelksimi kõõ perrega, õt meidki ku innist kaupmehe pereht võidas ar viia'. Vanõmba' käse' mul kākūs-sih olla'. Magasigi mito üüd külä veereh sugulasõ Luigasõ puul. Ku' sai arvu, õt meid siski pututa-as, lätsi kaema nuid õnnõtuid inemiisi.

Aiõ juttu Urgo Pauli, timä naase ja umal tahtõl näidega üteh lānnü tütre Allāga. Nimä' oll' mi sugulasõ'. Sis nakaš massin sõitma, päälõlõja' lehvidi', iki' ni kaehudi' ümbretsõõri – arvada' vil viimäst vuuri. Ku perre suurusõst arvõsta' keskmätselt kolm inemist, sis viidi aastil 1944–1951 Mäe vallast türmä vai kiudutõdi kokko 75 inemist. Õkva pääle kiudutamist [1949. a aprillikuuh] õnnahugi tetä' Miktämäe valda väikü' kalhoosi'.

(ERM KV 724:2, II kd, lk 518 – artikli autori tõlgõ kiräkeelest).

Aasta ettevõtlustipud tõsteti esile

Setomaa valla ettevõtlusmaastikul oli 13. detsember eriline päev, kui Reegi majas kogunesid valla ettevõtjad, et üheskoos tähistada nende saavutusi ja panust piirkonna arengusse.

REIN JÄRVELILL

Tunnustusüritusel jagati esile-
tõstmise sõnu ning anti üle
mitmeid tänukirju ja aukirju
neile, kes on oma töö ja pühen-
dumisega silma paistnud.

Sündmus algas päevakohase
paneeldiskussiooni ja ettekan-
netega. Riigikogu liige Andres
Sutt, Setomaa vallavolikogu
esimees Urmas Sarja ja Ilma-
veere eestvedaja Lauri Mäe-
sepp pakkusid ülevaate Eesti
ja Setomaa majanduse aren-
gutest ja jagasid oma tulevi-
kunägemust. Lisaks jagas Ind-
rek Maripuu oma kogemusi tee-
konnast Vello Saare tunnus-
tuse. Järgnes pidulik tunnus-
tuste üleandmine, mille järel
avanes vestlusring, kus ette-
võtjad said jagada oma koge-
musi ning vahetada arvamusi
piirkonna arengust.

Tunnustused:

■ **Setomaa aasta ettevõtja:**
Lauri Mäesepp ja Lenna Kuur-
maa (Ilmaveere sündmus- ja
majutuskeskus). Nende töö on
oluliselt rikastanud piirkonna
majutus- ja ürituskorralduse
võimalusi, tõstes Setomaa tun-
tust turismi sihtkohana.

■ **Setomaa kogukonnale olu-**
line ettevõtja: Piret Kase FIE.
Tema panus kogukonna teenin-
damisse ja toetusse on leidnud
laialdast tunnustust.

■ **Setomaa uus tulija: Urmas**
Sarja, Lüübnitsa Külalismaja
OÜ juhatuse liige. Uue tuli-
jana on ta kiiresti tõestanud
oma oskusi ja panust.

■ **Setomaa pärl: Helen Kül-**
vik FIE. Tema tegevus tõstab
Setomaa erilisust ja väärtustab
kohalikku pärandit.

■ **Setomaa arengut toe-**
tav organisatsioon: Uusvada
Kultuuriküla MTÜ. On olnud
aktiivne piirkonna arendami-
sel ja kogukonna tugeddamisel.

■ **Setomaa raudvara: Jüri Saar,**
Liinamäe Reisid OÜ juhatuse
liige. Jüri Saar on aastaid olnud
Setomaa ettevõtlusmaastiku
tugisammas ja eeskuju.

Tunnustusõhtu pakkus osa-
lejatele võimaluse väärtustada
üksteise panust ja kogeda üht-
sustunnet, mis Setomaa ette-
võtlusmaastikku iseloomustab.
Olgu selleks väiksemate ette-
võtete pühendumus või suure-
mate organisatsioonide stra-
teegiline panus – kõik tunnus-
tatud vääriavad kiitust ja tun-
nustust. Setomaa Vallavalitsus
jätkab ettevõtjate toetamist ja
nende töö esiletõstmist.

Tunnustuse pälvinud Setomaa ettevõtjad.

Foto: Harri A. Sundell

HÜVVÄ JÕULUAIGU JA ILOSAT AASTAGA LÕPPU!

SEDOMAA

VALLAVALITSUS JA VALLAVOLIKOGU

Täiendavad vastu- võtuajad Meremäe teeninduspunktis

Alates jaanuarist 2025 on
Setomaa vallavalitsuse
Meremäe teenindus-
punktis võimalik kohtuda
järgmiste spetsialistidega:

■ **keskkonnaspetsialist**
Moonika Pindis – iga kuu
esimesel teisipäeval;
■ **ehitusspetsialist**
Lauri Saar – iga kuu
esimesel neljapäeval.

Palume oma külastused
eelnevalt planeerida.
Täpsemat infot ja kontakt-
andmeid leiab Setomaa
vallavalitsuse kodulehelt:
<https://setomaa.kovtp.ee/>
kontaktidjaametnikud.

TEADE

Setomaa Vallavalitsus on
arvele võtnud peremehe-
tud ehitised Setomaa vallas
Tiklasõ külas Jänese maa-
üksusel katastritunnusega
73201:001:1043. Vastu-
võetud ehitiste peremehe-
tuse või nende kohaliku
omavalitsuse poolt hõiva-
mise kohta palume esi-
tada kirjalikult hiljemalt
14. veebruariks 2025 Seto-
maa Vallavalitsusele.

Obinitsa paisjärv on heas seisus

ERIKA JOONAS

majandus- ja arendusosakonna juhataja

Obinitsa paisjärv Tuhkvitsa ojal on projekteeritud 1970ndatel aastatel ja lõplikult paisutati üle 1995. aastal. Keskkonnamet on Setomaa Vallavalitsusele väljastanud tähtajatu keskkonnaloa ja 2023. aastal seda muutnud täiendava kõrvaltingimusega, mille kohaselt tuleb läbi viia sette mahu uuring kogu järve ulatuses.

Uuringuga tuleb välja selgitada, kas paisjärve on ligi 30 aasta jooksul kogunenud nii palju täiendavalt setteid, et neid on veekogu põhjast vaja eemaldada. Detsembri alguses viis vastava mõõtmise läbi kogenud hüdroloog Arvo Järvet. Tema esmane hinnang meie paisjärvele oli väga hea. Põhjasetteid on väga vähe, veetaimestikku esineb väikesel pindalal paisjärve ülemise otsa piirkonnas, kus vesi madalam kui mujal. Tervikuna on Obinitsa paisjärve seisund väga hea.

Uuringu läbiviimisele aitas kaasa kohalik mees Priit Blum,

kes lubas selleks lahkesti kasutada oma paati. Suur aitäh selle eest!

Maaliline liigendatud maastik paisjärve ümber annab Obinitsa külale palju võimalusi nii kohalike inimeste tegevustena kui ka külalistele meeldivaks ajaveetmiseks. Seetõttu on oluline, et järve seisund oleks hea ja kontrollitud.

Kuna järve ümbritsevad mitmed eramaad, siis palume maaomanikel koristada kaldalt (kohati ka vette) maha langenud puid nii palju, kui võimalik. Tugevama lõunakaare tuulega kandub peenem risu paisu ülevoolu regulaatori juurde, mis võib ummistada väljavoolu. Kallastel oli näha mitmes kohas, et koprad tunnevad sellises keskkonnas ennast hästi, kuid nende puude langetamine põhjustab peale veekogu kaldavööndi ka metsa risustumist.

Kauni Obinitsa järve keskmine sügavus on neli meetrit, pindala 20 hektarit, vesi puhas ja järv kalarikas. Osakem seda sellisena hoida, hinnata ja nautida!

Välitööd Obinitsa järvel.

Foto: Erika Joonas

TALSIPÜHA UUSVADAS!
7. jaanuaril 2025 kell 18.00

Evelin Urmi näituse avamine:
"50 hUrmavat hetke SETOMAALE"

Uutele vallakodanikele üllatused!
Laua katame koos ja tuju hoiaime hoos!

Parimate jookide valmistajad.

Foto: Lauri Laan

Setomaa mahetootjad paistsid taas silma

Setomaa mahetootmine on jälle silma paistnud, pälvides tunnustust mitmes kategoorias. Vaslamäe Mahe OÜ ja Uma Tettü MTÜ Terje ja Paul Sõrmuse eestvedamisel said eripreemia seto pärandi säilitamise eest mahetootmise kaudu.

REIN JÄRVELILL

Selline tunnustus on suureks auks Setomaa kogukonnale, tähendades traditsioonide ja keskkonnasõbraliku tootmise edukat kooskõla.

26. novembril toimus mahepõllumajanduse aastakonverentsi auhinnatseremoonia, kus kuulutati välja parima mahetootja ja mahetoote konkursi võitjad. Auhiinad andis üle regionaal- ja põllumajandusminister Piret Hartman.

See üritus on üks olulisemaid sündmusi Eesti mahetootmise valdkonnas, kus tunnustatakse parimaid mahetooteid ja -tootjaid, kes panustavad keskkonnasõbralikku ja jätkusuutlikku toidutootmisse. Konverents ja selle auhiinad annavad tunnustust ettevõtetele, kes on silma paistnud oma kvaliteedi, uuenduslikkuse ja keskkonnamõju edendades seeläbi kogu Eesti mahesektori arengut.

Parima mahetootja tiitliga pärjati Tõrvaaugu Mahe-talu Raplamaalt ning pari-

maks mahetooteks kuulutati Metsavenna Turismitalu OÜ juust Küllus. Parima mahejoogi auhinna pälvis Tamme aiandustalu toode Meie lapse lemmiktee.

Ka Uma Tettü mustsõstra-ingveri shot ei jäänud tähelepanuta. See värskendav jook pälvis üle-eestilises konkurentsis mahejoogi teise koha. Veelgi enam, veebihääletuses tunnistati mahetoidusõbrad selle oma lemmikjoogiks.

Setomaa valla jaoks on sellised tunnustused suureks motivatsiooniks ja kinnituseks, et traditsioonilise pärandi austamine ning uuenduslik mahetootmine käivad käsikäes. Terje ja Paul Sõrmus, Uma Tettü MTÜ ning Vaslamäe Mahe OÜ teevad olulist tööd, hoides alles meie

esivanemate pärandit ning tootes tervislikke ja maitseelamusi pakkuvaid mahetooteid.

Mahepõllumajanduse aastakonverentsi eesmärgiks on tõsta esile neid ettevõtjaid ja organisatsioone, kes panustavad keskkonnasõbraliku toidutootmise arendamise ja elurikuse säilitamisse. Regionaal- ja põllumajandusminister Piret Hartman rõhutas, et mahe-sektori konkurentsivõime suurendamiseks tuleb vaadata ka koduturust kaugemale ja keskenduda ekspordivõimalustele. Sellised auhiinad aitavad suurendada teadlikkust mahetootmise olulisusest ning toetavad kogu sektori arengut, julgustades tootjaid pakkuma kvaliteetseid ja innovaatilisi mahetooteid.

„Tunnen. Tean. Oskan“ Setomaa valla lasteaedades

Sügise lõpus külastasid Naiskodukaitsja Võrumaa ringkonna naiskodukaitsjad Ave Arens ja Annika Sing Setomaa valla lasteaedu, et viia läbi ohutusalaseid tegevusi. Külastused toimusid ohutusprojekti „Tunnen. Tean. Oskan“ raames.

Lastega arutleti, miks võib tekkida vajadus evakatsiooniks ning mida tuleks panna evakuatsioonikotti. Lisaks praktilistele teadmistele said lapsed värviraamatud ja võimaluse aktiivselt kaasa mõelda. Lastearühmad võtsid naiskodukaitsjaid soojalt vastu ja osalesid tegevustes innukalt.

Sellised projektid aitavad juba varases eas teadvustada ohutusalaseid oskusi, mis on olulised kogu elu jooksul. Täname kõiki, kes aitasid kaasa projekti edule!

AVE ARENS

Naiskodukaitsjad Ave Arens ja Annika Sing Setomaa lasteaia. Foto: Ave Arens

Võru maakonna aasta ettevõtlikud inimesed 2024 on selgunud

Sel aastal tunnustas Võrumaa Arenduskeskus maakonna ettevõtlikke inimesi konverentsil „Ambitsiooni om?/!“. Sündmus toimus Antsla vallas legendaarses Linda rahvamajas.

LOTA VANA

Võrumaa Arenduskeskuse kommunikatsioonispetsialist

Võrumaa Arenduskeskuse oktoobrikuus välja kuulutatud konkursile esitati tänavu 61 kandidaati ning ettepanekuid tunnustamiseks tegi kokku 37 erinevat esitajat. See aasta paistis silma selle poolest, et sama organisatsiooni kandidatuuri seadis üles mitu esitajat eraldiseisvalt.

Võru maakonna parimaid ettevõtjaid ning kodanikuühiskonna tegijaid tunnustati kokku 13 kategoorias. Enim kandidaate esitati õpilasfirmade ning mikroettevõtete kategooriates. Vabaiühenduste konsultant ja tunnustussündmuse korraldaja Maris Andreller tõi esile, et sel aastal anti taas välja Võru maakonna aasta küla tiitel: „Tiitlit antakse välja iga kahe aasta tagant ja laureaati osaleb järgmisel aastal ka üle-eestilisel aasta küla konkursil.“ Lisaks kuulutati koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega välja aasta bussijuht, kelleks valiti Ilmar Nõlvik.

Tunnustussündmusega koos peetud ettevõtluskonverents „Ambitsiooni om?/!“ tõi lavale inspireerivad lood kohalike ettevõtlikelt inimestelt, kes olid ka kategooriate laureaadid või nominendid. Üles astusid hiljuti postitantsustuudio Egoimpulss avanud Oksana Aasa ja Aveli Ladva, AS Barruse juhatusel liige Andres Linnasaar, AS Wermo juht Raul Vene ning MTÜ Uusvada Kultuuriküla eestvedaja Rein Järvelill. Konverentsi peaesinejaks oli Jalmar Vabarna, kes oli maakonna aasta ettevõtja 2021. aastal. Öhtut juhtis tuntud ajakirjanik Mirjam Möttus ning muusikat tegi koosseis Sume Sumin.

Võru maakonna aasta kodanikuks valitud Margita Kipasto ütles, et ta on alati olnud seisuks kohal, et kui sa soovid, et sinu kodukandis midagi toimuks ja areneks, tuleb ise härjal sarvist

haarata ja eest vedada. „Kui on teadmisi ja oskusi, sinna juurde tahtmist ja aega, siis saab palju ära teha,“ sõnas Kipasto. „Üksi kaugele ja kiiresti ei jõua, vaid ikka samasuguste „hulludega“ üheskoos. Mul on väga hea meel, et vabatahtlikke „hulle“ on meil MTÜ Osula Külaseis ja ka Pühajõe piirkonna naaberseisides kohe kamaluga,“ tänas Kipasto kaasteelisi.

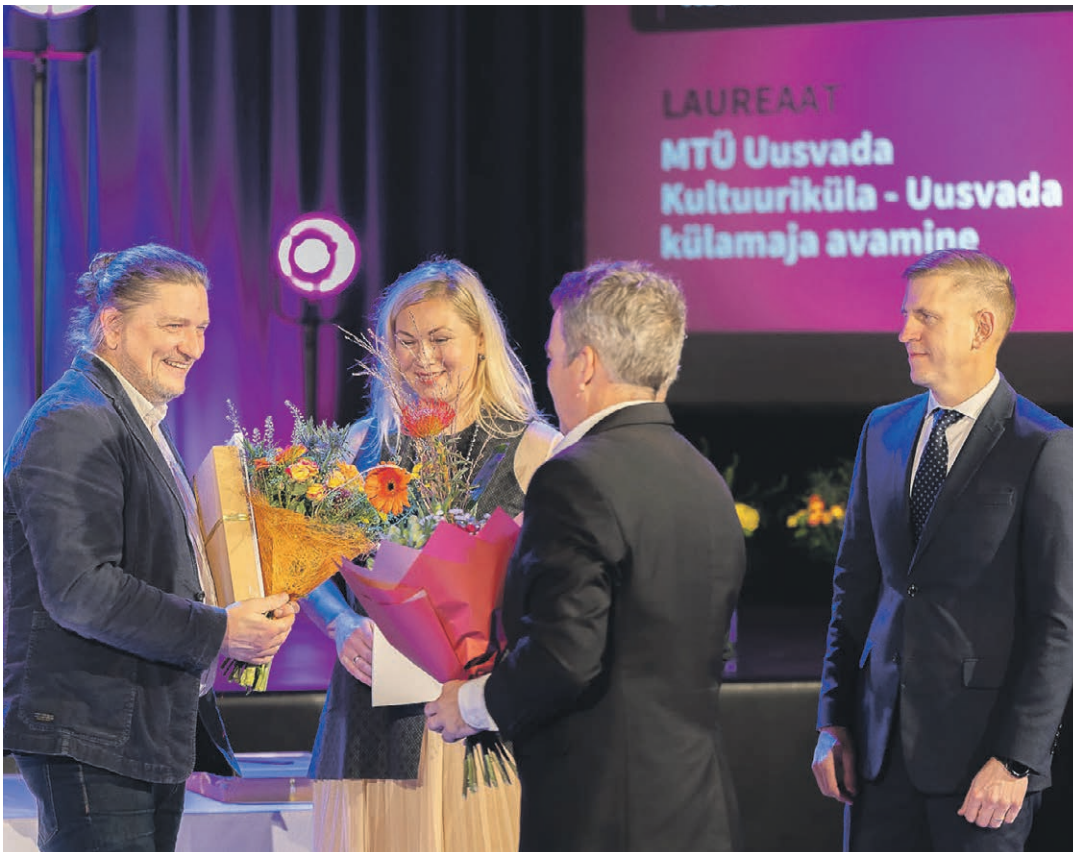
Uusvada külamaja ehitamine tõi auhinna

Rein Järvelill, kes vedas eest kodanikuühiskonna aasta teoks kuulutatud Uusvada külamaja ülesehitamist, ütles, et maja ehitamine nõudis palju hulljulgust, sotsiaalset võrgustikku, talguid ja palju muudki. Ta naljatles, et kuigi külas elab 25 inimest ja nooremate külaelanike vanus kipub jääma keskeas kanti, siis on küla toetajaid oluliselt rohkem. Järvelille sõnul näitas ehitus, kuivõrd olulisel on juured, sest kõik, kes ehitusele kaasa aitasid, olid küllaga üht või teist moodi seotud.

„Täna on maja valmis ja sinist värvi – et kärbsed ei tuleks ja kultuur tuleks,“ ütles Järvelill, lisades, et hiljaaegu on juurde ehitatud ka kolm uut maja ning külas elab ka lasteaialapsi.

Aasta ettevõtjaks valiti Setomaa üks suurim maksumaksja ja töandja Toomas Sein. Lisaks toetab ta aktiivselt spordi- ja kultuuriüritusi ning loob kaasa piirkonna turismi arendamises, olles olnud pikalt ka MTÜ Setomaa Turism volinik. Kahjuks ei saanud Sein sündmusel osaleda ja tiitlit ise vastu võtta.

Aasta ettevõtja kategooria nominendi tiitli pälvunud Raul Vene oli samuti üks konverentsi esinejatest. AS Wermo juht rääkis sisenemisest Amazoni turule, kus alustati müüki 2023. aasta sügisel. „Ühtegi nullpäeva ei ole olnud,“ ütles Vene, lisades, et esimese kolme nädalaga müüdi 75 protsenti esimesest saadetud konteinerist. „Homme lähetame konteineri number 33,“ ütles ta.

Tunnustused

- **Võru maakonna aasta startija 2024** – OÜ Krabimaania
Nominendid: Kuuri kohvik OÜ, Egoimpulss OÜ, Sabbe Fashion OÜ
- **Võru maakonna aasta õpilasfirma 2024** – õpilasfirma PEX
Nominendid: õpilasfirma Assaidu, õpilasfirma Papilla, õpilasfirma Mandlix, õpilasfirma PotX, õpilasfirma AML, õpilasfirma Escape Kirik
- **Võru maakonna aasta noorte kaasaja 2024** – Egely Sarv
Nominendid: Kadri Parts, Annika Laane
Komisjon otsustas välja anda täiendava tunnustuse „Tegus noorte eestvedaja“, mille pälvis Katrin Tamberg-Tolk.
- **Võru maakonna aasta mikroettevõtte 2024** – JaneDoe Music OÜ
Nominendid: OÜ Tõnni Autokool, OÜ Pargi Puukoda, OÜ MPPUIT, Mäe-Kolga talu OÜ, Anyweb OÜ, Eladei OÜ, Roosiku OÜ, Plaadiboss OÜ
- **Võru maakonna aasta väikeettevõtte 2024** – ART ML OÜ
Nominendid: Eva Sushi OÜ, Haugas Transport OÜ, Ritico OÜ, OÜ CAPRA, AS Võru Empak
- **Võru maakonna aasta suureettevõtte 2024** – OÜ Cristella VT
Nominendid: Jaagumäe OÜ, aktsiaselts Wermo
- **Võru maakonna aasta kodanike kaasaja 2024** – Tiina Hallimäe
Nominendid: Maarika Niidumaa, Karel Saarna, Erki Sok, Inga Fatejeva
- **Võru maakonna aasta Vabaiühendus 2024** – MTÜ Kangsti Külaseis
Nominendid: MTÜ Obinita Külade Selts, MTÜ Uusvada Kultuuriküla
- **Võru maakonna aasta töandja 2024** – AS Barrus
Nominendid: sihtasutus Võru Spordikeskus, Võru Tarbijate Ühistu
- **Võru maakonna aasta ettevõtja 2024** – Toomas Sein
Nominent: Raul Vene
- **Võru maakonna aasta kodanik 2024** – Margita Kipasto
Nominendid: Triinu Oispuu, Sirje Saarniit, Madis Saia, Piret Kase
- **Võru maakonna kodanikuühiskonna aasta tegu 2024** – MTÜ Uusvada Kultuuriküla teo eest „Uusvada külamaja avamine“
Nominendid: MTÜ Helbi Külaseis, Rõuge Külaülikool
- **Võru maakonna aasta küla 2024** – Kaika kandi külad
Nominendid: Navi küla, Uusvada küla, Kündja küla
- **Võru maakonna aasta bussijuht** – Ilmar Nõlvik

Võru maakonna kodanikuühiskonna aasta teo preemia pälvis MTÜ Uusvada Kultuuriküla Uusvada külamaja avamise eest. Foto: Aigar Nagel

Kuigi teekond oli tema sõnul keeruline ja kurnav, siis oli see toona ainus valik, mis Ukrainas toimuvast sõjalisest konfliktist tingitud ettevõtte uut majandusolukorda suutis leevendada. „Ega meil tagasiteed ei olnud. See oli ainuke niinimetatud klient, kes oli võimalik saada kiiresti. Kus oli võimalik käivet kiiresti kätte saada, et kasvavate kulude ja näha oleva tööpuudusega võidelda,“ kirjeldas ta otsuse tagamaid.

Võru maakonna aasta töandja laureaati on AS Barrus, mis oma tegevusega ühendab nii kodanikuühiskonna kui ettevõtlusvaldkonda. Lisaks sellele, et panustatakse töötajatele heade töötingimuste loomisesse, peetakse oluliseks kohaliku kogukonna arengut.

Barruse juhatusel liige Andres Linnasaar avaldas oma ettekandes tänu selle eest, et ettevõtte pingutusi on märgatud. Tema sõnul tekkis idee siduda Barrus tihedamalt Võru kogukonnaga siis, kui saadi aru, et teadlikkus

ettevõtte tegevusest on madal, ehkki Võru maakonna suurima töandjana on ettevõttega seotud paljud. Kohaliku võrkpallimeeskonna toetamist peetakse ettevõtte edukaimaks kogukondlikuks projektiks.

Aktsiaselts on loonud kolmeks aastaks tegevuskava, mille fookuses on töötajate vaimne tervis ja füüsilise tervise toetamine ning edendamine. Linnasaare sõnul on töötajate iga-külgsesse tervisesse panustamine loogiline samm: „Ma tunnen neid inimesi, mõned inimesed päriselt vajavad seda tuge. Nad võibolla ei julge selle toe järgi minna, nii et kes siis muu kui mitte ettevõtte.“

Ta nentis, et kuigi kõike ei saa ja ei peaks rahas mõõtma, on kasu ka finantsilises plaanis selge: „Võtame näiteks tasuta lõunad. Need on suunatud selle jaoks, et inimesed oleks terved ega jääks haigeks. Lõpuks nad on tihedamalt tööl ja teenivad ettevõttele rohkem raha.“

Ettevõtlikud inimesed on arengu alustala

„Võru maakonna arengu üheks tugevamaks alustalaks on siin toimetavad ambitsioonikad ja ettevõtlikud inimesed, kes pingutavad iga päev selle nimel, et meie ettevõtlus ja kodanikuühiskond areneks,“ ütles Võrumaa Arenduskeskuse juhatusel liige Tiit Toots.

Toots nentis, et maakonnas on tuhandeid ettevõtteid, kes ei toimetavad ainult kasumisoovist lähtuvalt, vaid ka tugevast missioonitundest luua Kagu-Eestis positiivset muutust. Ta avaldas heameelt, et kuigi majanduskeskkond on heitlik, teevad piirkonna ettevõtted jõudsalt investeringuid ja vaatavad lootusrikkalt tulevikku.

Oma tervituskõnes tõi ta esile ka õpilasfirmasid, kes iga-aastaselt on välja tulnud uuenduslike toodetega, mida tunnustatakse nii kodumaakonnas kui kaugemal.

„See lisab ka kindlust, et tulevikus on just meie õpilasfirmade eestvedajad need, kes konverentsidel räägivad oma ettevõtlusalastest vägitükidest,“ lisas ta. Aasta õpilasfirmaks kuulutati saunatarvikuid tootvat õpilasfirma PEX.

Setomaa lastele valmistavad head kokad maitsevaid ja tervislikke toite

Kevadel Setomaa koolides ja lasteaedades läbi viidud küsitluse tulemusena on rõõm tõdeda, et Setomaa lastele pakuvad süüa head kokad, kes valmistavad maitsevaid ja tervislikke sööke.

Koolilastele ja lasteaialaste vanematele suunatud küsitlused sisaldasid nii suletud kui ka avatud küsimusi. Koolilaste hulgas oli vastajaid 125 ning lasteaialaste vanemate vastuseid laekus 56. Lisaks viidi läbi kaks grüpiintervjuud koolilastega, üks Mikitamäel ja teine Värskas. Grüpiintervjuudes osales kokku 17 koolilast.

Setomaa õpilased on toidu ja toitlustuse korraldusega üsna rahul. Skaalal ühest viieni on keskmine rahulolu toiduga 3,7 ning keskmine rahulolu toitlustuse korraldusega oli 3,8.

Lastel alates 3. klassist paluti hinnata eraldi ka toidu ja sööklal erinevaid aspekte. Toidu osas paluti hinnata maitset, lõhna ja tervislikkust, toidu välimust ja söögiaja sobivust. Enamik õpilasi arvas, et söögiaeg on sobiv. Kõrge keskmise hinde (4,0) sai toidu tervislikkus, samuti toidu maitse (3,8), õige pisut vähem hindepunkte kogus toidu lõhn ja välimus.

Sööklal osas hinnati üldist rahulolu sööklaga, toitude ja laudade mugavust, söögisaali ja nõude puhtust, lõhna ruumis ning seda, kui sööma kutsumine söögisaal on. Kõigis Setomaa õppekohtades sai kõrge hinde nõude ja sööklal puhtus, vastavalt 4,2 ja 4,1. Muudes aspektides on arvamused kooliti mõnevõrra erinevad.

Õpilaste jaoks on toidu kõige olulisemad aspektid toidu maitse, välimus ja lõhn. Soovitakse ka, et toit oleks mitmekesine ja kõrge toiteväärtusega.

Kooliti on erinevad laste teadmised sellest, et neile

pakutakse mahetoitu. Vastanud Mikitamäe õpilastest teadis seda 90 protsenti, Värskas ja Meremäe õpilaste hulgas oli teadajaid vähem.

Setomaa lasteaialaste vanemad on pakutava toidu ja lasteaedade toitlustamise korraldusega rahul – toidu keskmine hinne oli 4,4 ja rahulolu toitlustuse korraldusega koguni 4,8. Lastevanematelt tuli ka häid ettepanekuid: näiteks soovitakse mitmekesist toitu, mahe- ja kohalikku toitu, puu- ja köögivilju, huvitavate retseptide kasutamist.

Uuring viidi läbi projekti

„Green School Dining“ raames ning saadud andmeid kasutati tervisliku toidu ja koolirestorani kontseptsiooni strateegia ja tegevuskava loomisel. Strateegia ja tegevuskava hõlmab Eestis kõiki Setomaa ja Rõuge valla koolide ja lasteaedade õppekohti ning Lätis Smiltene ja Tukumsi valla pilootkooli ja -lasteaedu. Valminud dokument on avaldatud veebilehel <https://www.setomaa.ee/>

kogukond/valmis-sai-strateegia-ja-tegevuskava.

Strateegia ja tegevuskava on koostatud projekti „Green School Dining“ raames, mida kaasrahastab INTERREG Eesti-Läti programm 2021–2027. Projekti partnerid on MTÜ Setomaa Liit, Rõuge Vallavalitsus, Smiltene Vallavalitsus ja Tukumsi Vallavalitsus.

KAJA TULLUS

Interreg

Eesti – Läti

Kaasrahastanud Euroopa Liit

Gümnasistide õppekäik Värskas jäätmejaama

MOONIKA PINDIS
keskkonnaspetsialist

Setomaa Gümnaasiumi 10.–11. klassi õpilased külastasid 4. detsembril Värskas Vaikuse tänaval asuvat jäätmejaama. Valla keskkonnaspetsialist Moonika Pindis tutvustas õpilastele, milliseid jäätmeid jäätmejaamas vastu võetakse ning mis kokku kogutud jäätmetest üldse edasi saab.

Õppekäigu vältel räägiti ohtlikest jäätmetest, ehitus- ja suurjäätmetest, asbestist, rehvidest, elektroonikajäätmetest,

lehtklaasist ning põgusalt ka segapakenditest, paber- ja kartongijäätmetest. Üks suurimaid müüte Eesti jäätmekäitluses on „...aga kõik jäätmed lähevad ju niikuinii ühte patta põletusse või prügilasse“. Tegelikult suunatakse kõik jäätmeliigid eraldi vastavasse jäätmekäitlusettevõttesse. Kõik, mis võimalik, taaskasutatakse. Isegi ohtlike jäätmete põletamine (rangelt kontrollitud ning keskkonnasõbralik põletusprotsess) on juba jäätmete taaskasutamine, sest protsessi saadust – jäätmekütust või soojust kasutatakse oma tarbeks ära.

Õpilaste arvamusi

- Rolando**, 10. klass: „Minu arust oli jäätmejaamas käimine väga hariv. Ma sain teada, et Setomaa vald kogus hiljuti vana eterniiti, sest selles on asbesti, mis on kahjulik sinu kopsudele (tekib kopsuvähki).“
- Uku**, 11. klass: „Sain teada, kuhu mu prügi läheb. Mul oli eelarvamus, et mu sorteeritud prügi läheb nagunii ühte ahju, aga sain teada, et asjad on ikka teistsiti.“
- Mirtel**, 10. klass: „Mulle meeldis, et selgitati täpselt, kuhu mida tuleb jäätmejaamas panna ja kuidas. Meelde jäi see, et vanaraua eest saab raha, kui see ilusti ära viia.“
- Hendri**, 11. klass: „Tundub huvitav koht ja oleks hea, kui inimesed viiks oma jäätmed sinna, mitte ei viskaks metsa alla. Tulevikus hakkab ka ise ilmselt sinna oma jäätmeid viima, kuna sain teada, et see on tasuta.“
- Andre**, 10. klass: „Minu arvates oli see lahe ning sain ka uusi asju teada, mida varem ei teadnud. Ma ise arvasin, et prügi põletatakse ära, kuid sain teada, et seda töödeldakse ümber või siis saadetakse ka teistesse riikidesse.“

Oodatakse kandidaate Võru maakonna teenetemärkidele

Võrumaa Arenduskeskus koostöös Võru maakonna omavalitsustega ootab kandidaate maakonna teenetemärkidele.

Võru maakonna vapimärk on maakonna kõrgeim autasu, mis antakse elutöö eest neile, kes oma töö ja tegevusega on oluliselt kaasa aidanud maakonna arengule.

Võru maakonna teenetemärgiga tunnustatakse kodanikke, kes on silma paistnud maakonna jaoks olulise saavutusega.

Vapi- ja teenetemärkide andmise taotlusi võivad esitada maakonna omavalitsused, volikogud, juriidilised isikud, liidud, ühingud, seltsid, klubid ja eraisikud.

Taotluse vormid ja lisainfo teenetemärkide kohta on leitav Võrumaa Arenduskeskuse kodulehelt (www.vorumaa.ee).

Digitaalselt allkirjastatud taotlused on oodatud e-posti aadressile: arenduskeskus@vorumaa.ee. Paberkandjal taotlused saata märksõnaga „Teenetemärgid“ SA Võrumaa Arenduskeskuse postiaadressil Jüri 12, 65620 Võru.

Tänavused teenetemärkide kavalerid kuulutavad välja Võrumaa Arenduskeskuse juhid Eesti Vabariigi 106. aastapäeva eel pidulikult kontsertaktusel 20. veebruaril Võru Kandles.

Taotlusi oodatakse hiljemalt 3. veebruariks 2025.

Võrumaa Arenduskeskus

Võrumaa Arenduskeskus koostöös Võru maakonna omavalitsustega ootab kandidaate

MAAKONNA TEENETEMÄRKIDELE

Võru maakonna vapimärk on maakonna kõrgeim autasu, mis antakse elutöö eest neile, kes oma töö ja tegevusega on oluliselt kaasa aidanud maakonna arengule.

Võru maakonna teenetemärgiga tunnustatakse kodanikke, kes on silma paistnud maakonna jaoks olulise saavutusega

Tähtaeg 3. veebruar 2025

Pärandkultuur ja kultuuri-pärand laste mängudes

Setomaal mõjutavad mõisted „kultuur“ ja „pärand“ igapäevaelu, ettevõtlust ja haldusvaldkondi. Pärandkultuuri säilitamisele keskendumine aitab parandada elujärge ja saada toetusi.

MAIDEN PALJAK

Setomaa Kooli õpetaja

Setomaad seostatakse tihti ehete, keele, toidu ja jookidega, aga pärandkultuur hõlmab muudki inimeste jaoks väärtuslikuks peetut: ajaloolisi hooneid, traditsioone, keelt ja teadmisi. See on dünaamiline, sest iga põlvkond lisab uue tõlgenduse. Pärandkultuur aitab mõista kogukonna minevikku, edasi anda väärtusi ja elavdada piirkonna majandust.

Kultuuripärand, mis jaguneb materiaalseks (nt ajaloolised hooned) ja vaimseks (nt rahvapärinus, tantsud), on pärandkultuuri osa, mida sihipäraselt säilitatakse. Kultuuripärandi hoidmisele aitavad kaasa ka rahvusvahelised organisatsioonid, näiteks UNESCO.

Meremäe kooli algklassides täheldati, kuidas lapsed mängivad vahetunnis diivanikulli – mängu, kus üks püüab teisi kätte saada. See lihtne ja universaalne mäng peegeldab kohalikku keelt, traditsioone ja kombeid. Diivanikull on õpilaste endi loodud, mängitud vaid kooli fuajees asetseval punasel diivanil ja edasi kantud vanematelt noorematele. See on näide vaimsest kultuuripärandist, mis kannab endas põlvkondlikku järjepidevust.

Mängud nagu diivanikull

Lapsed mängivad diivanikulli.

Foto: Maiden Paljak

soodustavad sotsiaalseid oskusi, liikumist ja kogukondlikku ühtsust. Need aitavad hoida ja edasi anda kultuuripärandit, pakkudes sidet mineviku ja tuleviku vahel. Sellised mängud on oluline osa Setomaa laste elust, tuues kokku kogukonna ja kandes edasi piirkonna identiteeti.

Laste mängimine ja oma-

vaheline suhtlus on märk elavast pärandkultuurist. Võta aega, et jälgida, kuidas lapsed mängu kaudu kujundavad tulevikku ja hoiavad Setomaa vaimset rikkust elus.

Hea setomaalane, kogukonnaliige! On suur õnn tänapäeval näha lapsi üheskoos jooksmas ja mängimas. Mõnikord tundub, et nad käratsevad liiga

valjult ja läheduses pole kedagi, kes neid korrale kutsuks. Selle taustal tasub tunda heameelt, et laste jooksu ja mängu kaudu elab edasi meie kultuuripärand, areneb täisväärtuslik ning ennastjuhtiv, kaaslastega arvestav Setomaa tulevik. Võta aega peatuda, lastega rääkida, saada nendega tuttavaks ja mänguga ühineda!

Üleriigiline digiregistratuur asub nüüd terviseportaaalis

Eelmise aasta lõpul avatud terviseportaal on oluline abiline Eesti inimeste terviseinfo talletamisel. Nüüd on see saanud olulise täienduse – portaaliga on liidetud üleriigiline digiregistratuur.

Aasta jooksul on terviseportaaalis tehtud mitu olulist uuendust avalehe ehk töölaua vaates, sealhulgas perearstide digiteenindusplatvormide info kuvamisel. „Hea meel on aga teatada, et terviseportaal on saanud veel ühe olulise täienduse – portaal on nüüd liidetud üleriigiline digiregistratuur. See tähendab, et varem eraldi veebilehel töötanud broneeringusüsteem on nüüd mugavalt kättesaadav samas keskkonnas, kus asuvad ka inimese kõik muud terviseandmed,“ rääkis terviseportaaali toote-

juht Evgeni Nikolaevski.

Digiregistratuuri leiad, kui sisened terviseportaaali ID-kaardi, Mobiil-ID või Smart-ID abil ja vajutad „Vastuvõetud ja saatekirjad“ või töölaual „Ava registratuur“ nupule. Seal on näha Sinu järgmised vastuvõetud ning nüüdsest on võimalik seal ennast ka broneerida uuringutele ja vastuvõttudele.

Eesmärk on luua terviklik ja kasutajasõbralik riigiportaal, mis koondab kõik inimese jaoks vajaliku terviseinfo ühte kohta. „Integreeritud lahendused aitavad säästa aega ja pakkuda paremat kasutajakogemust. Üleriigilise digiregistratuuri kolimine ei tähenda seega vaid tehnilist muudatust, vaid tegemist on sammuga, mis võimaldab kergelt ligipääsu tervishoiu-

teenustele,“ lisas Nikolaevski.

Terviseportaaali arendab Tervisekassa koostöös Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskusega (TEHIK) ning väliste arenduspartneritega. TEHIKu terviseportaaali tooteomaniku Kady Adamsoni sõnul on peamine eesmärk muuta terviseandmete haldamine ja tervishoiuteenuste kasutamine nii mugavaks kui võimalik. „Enam ei pea inimesed navigeerima mitme erineva süsteemi vahel – kõik vajalik on ühes kohas. Näiteks saab inimene lihtsalt vaadata oma tulevase vastuvõtte, otsida uusi vastuvõtuaegu ja vajadusel vaadata ka broneeringute ajalugu,“ selgitas Adamson.

Lisaks on parandatud süsteemi kasutusmugavust: otsingufunktsioonid on täpsemad, tasuta ja tasulised vastu-

võtud selgelt eristatavad ning broneeringute kinnitamine toimub kiirelt. „Tegime teadlikult jõupingutusi, et luua süsteem, mis võimaldab inimestel keskenduda enda tervisele, mitte tehnilistele takistustele. Näiteks saab broneeringut kergelt oma isiklikku kalendrisse lisada, mis on paljudele igapäevaelus suureks abiks,“ märkis Adamson.

Ta rõhutas, et terviseportaal on iga Eesti inimese vārav terviseteele, kus on ligipääs enda terviseandmetele ja saab kasutada mitmesuguseid teenuseid. „Meie soov on muuta tervishoiuteenuste kasutamine nii lihtsaks ja arusaadavaks, et iga inimene tunneks enda tervise vastu uudishimu,“ lisas Adamson.

Tervisekassa

Valla ürituste ja sündmuste kalender täieneb pidevalt ning on kättesaadav valla kodulehel <https://setomaa.kovtp.ee/kalender>

Armas Otto Väisäse materjali' piäsi' raamatohe ragoma

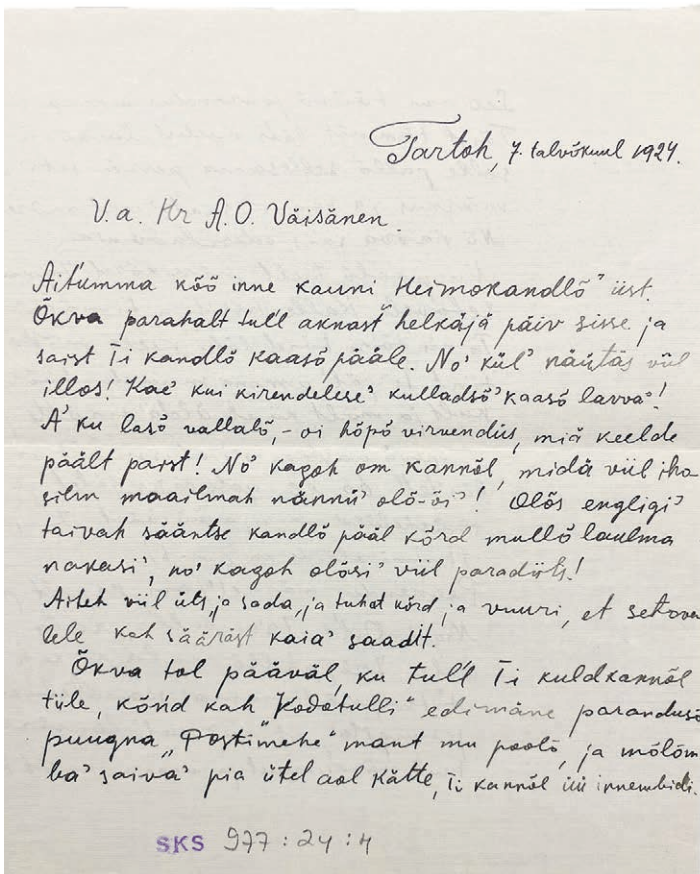
RAUDOJA AHTO

Om arvada', õt piä kõik seto' om kuuldnu' sääntsest soomõ sugu mehest ku Armas Otto Väisänen. A mille timmä siih tiidäs? Sellõ õt tä käve mitu kõrda Setomaal – 1912, 1913, 1914, 1922 ja 1923. Om jo tõisigi mihi ni naisi siih ringi roitnu, a Väisänen oll' sääne miis, kiä opsõ ar' ilosahe seto keele, ja kõik, mis tä siih näkk, pandsõ ilosahe kirja, võtsõ vaha rullõ pääle seto laula ja pillimänga. Ja muidoge nuu' ilosa' päävipild', midä tä setodõst om tennü, nuid võitki kaema jäää'.

Jo minievä aastak tull' pähä
sääne mõtõh, päält tuud ku olli
kätte saanu paar Väisäse kirä-
tüüd seot saajust ja töisi kom-
bidõ kottalõ. Nuu' omma' õnnõ
soomõ keeleh ja tull' mõtõh, õt
nuu' tulõsi' kõik kokko koräda',
ar tõlki' ja viil mano kaeda',
mis tuu miis siih Setomaal
tekk. Kuigi saa-as vidämä, a
lõpust saiõ Kalkuni Andreas ka
kampa ni sõidi timahava sep-
tembri Soomõmaalõ kaema, õt
mis materjali sääl SKS (Su-
omalaisen Kirjallisuuden Seura)
kaabakõisihõ sõs viil ar' om
käkit.

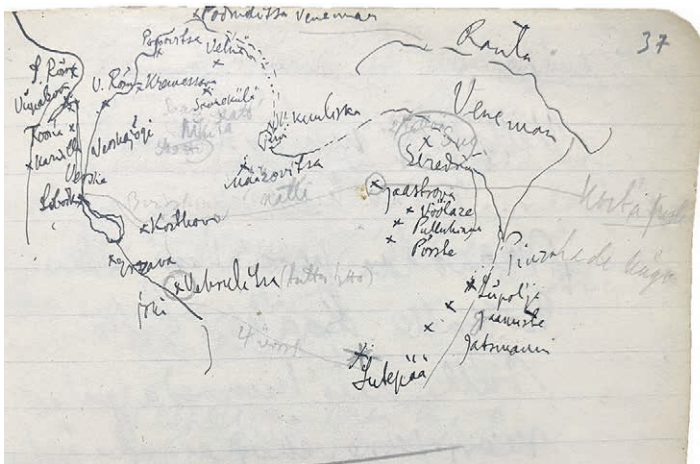
No voi oll' põnnõv tuud kaeda'
ja uuri'. Põnnõvat oll' pallõ.
a kõgõ põnnõvapa' olli' kirä', mis
oll' tälle saadet Voolaisõ Paulo-
priidu puult, ja kõik ilosah seto
keeleh. Tõesõna, nä kirodi'
umavaihõl seto keeleh. Paulo-
priit pallõ',õt Väisänen kirotas'
seto lugõmiku jaost paar jutu-
koist, ja kaubalõ nõ sai'. Selle õt
nuid Väisäse kirotoht jutta lau-
luimmist saat säält lukõ'.

Väisänen sai Setomaal suu-
röst sõbrast Hilana Taarka,
Miku Ode, Vabarna Anne ja
tõisi lauliuimmiga. Tä kõrrald'
seto leelotajidõ sõitu Soomõ-
maalõ, käve siih mitu kõrda
küläh koõtmah. Tiidä' om tuu,
õt tä kirof näide käest üles
pallõ laula. A tuud liisna pallõ

Voolaisõ kiri Väisänenile.

Pildi' om tettü SKS arhiivih

Kaart küllist, koh Väisänen 1914 käve

tiidä-i, öt Väisänen kirof näide
käest üles ka põnõvit tiidmiisi
sünnütamise, sängüelo ja muu
säantse kottalõ. Nuu' naase'
olli' paaba', kiä' olli' hulga latsi

vasta võtnu' ja tiidse' sääntsest
värgist pallō. Vot nuu' jutu' vaia
ar tõlki' ja kaeda', mis tiidmiisi
säält viil vällä tulō. Tuu suum-
lanō saiō nuidō naisiga nii

hüäst sõbrast, õt timmä kutsti
Taarka puhtilõ, Vabarna Anne
pallõl uma pujal timmä kutsu'
uma 60. aasta juubõlilõ, midä
tä pidi 22. detsembril 1937. Ja
tekk tuu jaost pikä laulu, koh
om sääntse' sõna':

...
Sinno naka õks ma siija'
kutsmahe,
Soomõ Ivvot ihkama.
Tulõ' õks sa siija' sünnipääväst,
astu' aost armsast.
Mullõ tuu' õks sa kimp
kingitust,
Soomõ liinast suurt rõõmo.
Kui tulõt õks sa Soomõst
suur herr,
üle mere meeli tarka
...

Iihpuul sai kõrra kõnõld pil-
test, mis tuu miis tekk. Ka säält
võit hulga vahtsõt lüüda', midä
olõ-i kiäki tähele pandnu va-
tähtsäst pidänü. Mu jaost oll'
jal' kõõ põnõvap, öt tä oll' pildi
pääle võtnu Verska vana tsäs-
sona ja tuust om eski kats pilti.
Ku rahvarõivil inemiisiga pil-
test om koopijit tett ja ka Eesti
Rahva Muuseumi fotokogoh
saat inäpüst näist nätä', sõs
tuud väikokõist võso vaihlõ
huunõkõist olõ-i kiäki tahtnu
ümbre võtta'. Ja arvada', öt
väiga ütsigu' inemese' saava'
arvu, mis tuu sääne sanna-
muudu tarõkõnõ om. A ma kõr-
raga tundsõ ar'!

Päält tuud, ku olt nännü säänest põnovat materjali, tahasi' tuud kõkkõ seto rah vasa jagada'. Nii ommõgi plaan kokko kofada', ar tõlki', pildi' mano panda' ja tetä' tuust üts kõrralinõ raamat. Mi olõ otsast tuud materjali naanu' tõlkmä ja üle kaema. Taha-i tuud õnnõ ütsindä tetä', sääli olõsi' api vaia ja tuuperäst kutsugi huviliisi timahava 27. detsembril kell 12 Uusvada külämajaja, koh mi tutvusta veedkese Väisäse materjalõ, näütä pilte ja tii plaanõ, määnest ja kuvvamuudu tuud raamatut tetä'.

Kõik huvilisõ' om pallõld mi
kampa, peläku-i tulla'!

Õga oppaja
saa olla'
umakultuuri
oppaja

ORASÕ OD'E

Seto Instituut

Sool süvõl naas pääle Eesti-Läti kuuhtüüprojekt „Umaskultuur mi ümbre“, midä vidä iist Võromaa Arõnduskeskus. Pääle Seto Instituudi om projektih ka' Võro Instituut ja Läti poolõ päält Suutimaa ja Maleenia (Aluksne). Projekt om mõtõld säitsme kooli ja säitsme latsiaia jaost, koh om ka' Setomaa latsiaid ja Setomaa kooli'. Projekt joosul tahetas tiidä'saia', õt kuvvamauudu saasi' parebahe umakultuuri tuuva' kuuli ja latsiaida ja kuis tetä' pikäaolinõ plaan, minkõ perrä saava' toimõta' ka' tõõsõ Võro maakunna kooli'. Katõ aestaga joosul opatas oppaji nii kutosõ-pääl ku ka' kõrraldõdas kaumisi kavvõbahe. Edimästest opmisõ kaugist kirot projekti iistvidäjä Valgu Meel novembrikuu aoleleh.

Inne projekti kaumatoukamist oll kõigih piirkunnõh proomiuuring, õt saia' tiidä', midä parhilla' arvatas uma-kandi kultuuri opmisõst ku ka' perimüse oppamisõ metoodi-kast. Uuringu edimäne jago oll suvõ lõpuh läbi veebi ja tuust uuringust tulli välä, õt nii oppajilõ ku opilaisilõ om uma-kultuuri miiltptieh. Perändkul-tuuri nimeri' oppaja' päämät-selt „soe ja loomulik“ ja opi-lasõ' nimeri' „rõõmsaks ja lii-kuvaks“. Uuringu töõsõh jaoh kõnõldi oppajidõ ja opilai-siga', õt saia' täpsebäلت tiidä', midä nimä' perimüse opmi-sõst arvasõ' ja kuvvamuudu nä umakultuuri koolih tahasi' nätä'. Seto Instituudi esindä-jänä olli ma' küüsüjä Setomaa kooli oppõkotussidõh.

Uuringu tulõmusõ'

Oppajidõ arvatõh noorõ' mõistva' seto kiilt parebahe, ku nä tuud vällä näütäse'. Nä mõistva' kiilt, selle õt nä eläse' keelekõnõlõjõdõ siäh. Kõnõlõ-mõsõga' om hädä selle, õt latsõ' umavaihõl seto kiilt kõnõlõ-õi. Tull viil vällä, õt oppaja' tutvus-tasõ' latsilõ umakultuuri man kõõ inäbõ muusikat: laulu ja tandsa. Oppõmateriaalõst tundas puudust setokeelitsidõst mängast (nt setokeeline Alias) ja materiaalist, midä kuulõlda', näütüset setokeelitsidõst jutast (nii ku võrokõisil om Helüait), minkõga' luvva' lat-

silõ ka' koolitunnih umakee-
list keskkunda.

Opilaisiga' kõnõldõh tull
vällä, òt näide arvatõh võisi'
nii oppaja' ku ka' näide vanõba'
ja vanavanõba' näidega' inäbä
kõnõlda' seto keeleh. Inne
kõkkõ ütli' noorõ', òt seto kiil
võisi' tulla' eishindäst, elo-
lisi tegemisi joosul ja kiilt
piasi- i erälde koolih opma. Pia
kõik noorõ' ütli', òt perimüs-
oppusõ tunni' võisi' olla' tõist-
sagamatsõ' tõisist tunnõst ja
võisi' olla' tarõ, koh opilasõ' ja
oppaja' saava' hinnäst vabalt ja
sundmalda' tunda'. Mitmõ' opil-
asõ' olli' tuud miilt, òt ainõtun-
nõh võisi' inäbä olla' seto kiilt
ja viil, òt umanulga kultuuri ja
aoluku võisi' kokko panda'. Ku
ma küüsse, òt midä nä tahasi'
umakultuurist kõgõ inäbä tiidä',
sis nä ütli', òt söögikultuur,
aolugu ja luudus. Noorõ' tahtsõ'
arvu saia', òt mille umakultuuri
opminõ näile näide tulõvigu
eloh vaia nakas olõma.

Nii opilaisi ku oppajidõ jutust tull vällä, öt „hüperlokaalne“ identiteet om õks väiga' tukõv. Oppilasõ tahtva' koolitunnih innekökkõ tiidä' saia' uma kodokotusöst jutta ja näid huvtasõ inäp hindä külä ja kodokotusõ jutu' ja ka' oppaja' omma' tugõvabalt õks uma kodonuluga' köüdet.

Üts päämäne küüsiminõ oll, òt kuis haarta' umakultuuri opmisõ mano nuid oppajit ja opilaisi, kiä' olõ-õi Setomaalt peri õga tunnõ-õi soo kotusõ kultuuri (vasta huvvi). Setomaa koolih om hulga latsi, kinkõ kodo' omma' vähäpүүл Setomaad ja nä näe-õi seto kultuuri opmisõh määnestki' mõtõht. A perimüse opminõ pia-ai olõma õnnõ seto kultuuri opmisõ tunn: umakultuuri oppõh saa opilaisi üteh haarta' ja ütehuuh mitmit kultuurõ oppi'. Opilanõ voi võtta' oppaja kotusõ, òt tõisilõ tutvusta' hindä kodonulga aoluku ja hindä perre kombit. Nii saava' ka' vähäpүүл Setomaad peri opilaso' tõisilõ seletä' uma nulga kultuuri. Läbi võrdlõmisõ ja kotussidõ vaeldamisõ nägevä' kohaligu' opilaso' seto kultuuri eismuudu olõkit ja mõistva' kodokotusõ kombit parebaal hinnada'. Ka' Eestimaaal olõ-õi kunagi' olnu' õnnõ ütte kultuuri, meil om erinevvi väigokõisi kultuuripesäkesi, minkõst õgaüts om eismuudu. Nii ka' Setomaal om õgah nulga uma kiil ja uma' kombõ'.

KUNINGA SÕNOLISÕ LAUL

Valgu Toomas – Vabariigi pillimiis 2024

Toomakõnõ, mu mehekene,
armas olõt mul abikaasa.
Toda mõista-s ma mõtõldagi',
ammu' mõista-s ma arvadagi',
sinnu naatas avvustama,
Toomakõsta tunnustama.
Vabariigist vällä valitigi',
üle riigi ritta sääti.
Uhkidõ sait otsa pääle,
pillimiihi pingi pääle.
Karis ka tulli karistama,
Alar sinnu alandama.
Šoost ma kõrralda kõnõli,
juttu ašalda alosti.
Tulõ-s Karis sinnu karistama,
Alar sinnu alandama.
Karis nakaš sinnu kittemähe,
Alar sinnu avvustama,
presidenti viil perrä kitmä.

*Anti sullõ avvuraha,
 hõpõraha hammõ pääle,
 kuldamärki kuuõ pääle.
 Kuldamärki nakaś kuulutama,
 hõpõraha nakaś hõikama,
 pillimeesi olõt pervõi sorti,
 vahva meesi üle vabariigi.
 Minku' nõia' kõik nõgõssihe,
 kaehtaja' kõik kanepihe.
 Laskõ' viirtä' mi velele,
 astkõ' au mi kübarillõ.
 Panõt sõrmõ' sa ku sõudõmahe,
 lõõtsa lasõt liikumahe,
 sada mano tulõ saisiyata,
 tuhat mano tulõ tundiyata.
 Püsü-i pisu sis mi pingi päällä,
 tunnikõista tooli päällä.
 Tooli' naksõ' ka tandsmahe,
 kergokõsõ' kargamma.*

*Ummi naisi sa unõhtagu-i,
leelonaisi meelest lasku-i.
Pillil meidä õks peetässe,
karmonil meid kannõtassõ.
Pillil olõm' pidolitsõ',
lõõtsal olõm' lustilitsõ',
naasekõsõ' kõik naarulitsõ'.
Sullõ annam' tuhat teno,
kundsõni tii kumarusõ.*

**VALGU
MEEL**
23.11.2024

Obinitsa kogokunnaklassi tegevuse tähistamine.

Sundelli Harri pilt

Tagasikaeminõ kultuuriaastalõ

Ma alosti Setomaa lehe toimõtajana 2015. aasta veebruarist, nii õt veebruarih tiksus 10 täus ja alostas 11. lehetoimõtamisõ aastatsõõr ümbre päävä. Jo mitmit aastit olõ aastanumbri detsembrileheh tennõ väiko tagasikaemisõ lännü aastalõ ja küünütänü silmi ettepoolõ kah. Nii ka sookõrd.

KAUKSI ÜLLE

Setomaa Valdu Liit 30

Timmo Margus and' jaanuaris toimunu pidol põhialigu ülevaato tuust, midä Setomaa Valdu Liit tennü. Suur plaan ühendäda' Setomaa siihpuul kontrolljuunt ütte sai tettüs ja Setomaa Valdu Liit, minkõ nõukogoh olli' Verska, Miktämäe, Meremäe ja Misso valla võimuesindäjä', vajasi muutust. Tüü jakkamisõs luudi Setomaa Liit, minkõ juhatusõh omma' Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo esindäjä ja Setomaa valla esindäjä.

Setomaa Liit hoolitsõs seto kultuuri ja majandusõ iist. Tegutsõsõ' ülesetomaalidsõ' organisatsioon' – Seto Käsitüü Kogo, Setomaa Turism, Seto Küük. Omma' olõmah Setomaa kultuuriprogramm, Setomaa arõnguprogramm.

Seto Kongress, joba XIV

Kaemalda ka innitsile sõtolõ ja hätile lätt meil jo 103. aasta Seto Kongressi. Setomaa ja seto rahva tüü' ja tegemisõ' uutva' nuuri kässi külgepandmist. Timahavatsõl kongressil om uuta', õt nimä' ütlesõ' jo kimmähe uma sõna. Nii kirotõ Hörna Aare. Nii ka läts ja kongress oll' joba kimmält nuuri näkko. Loo-tust om viil edesigi kongresse pitä'.

Seto keele ni kultuuri oppamisõst kõnõl' Grünbergi Maria ja tuust, kas leelo om inämb hindäle vai külälisile, kõnõl' Tarrosõ Triinu-Liis.

Vahtsõst **Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo päävanõmbast** sai kiränik **Rahasepä Raineri**.

Seto Kuningriik

XXXI Seto Kuningriik Obinitsah 3. augustil 2024 haard' üteh suurõ osa küläst. Ku Kuningriik umal aol Obinitsast alost', oll' viil vanah kuul-kerikoh tšuu-ello seeh. Sääll oll' avat nuuri seto kunstnikõ näütüs. Šoost Kuningriigist sündü maja täveste vahtsõst ja Obinitsa ello edendämä om tulnu vahtsõnõ teküs laja haardõga paar – Kuurmaa Lenna ja Mäsepä Lauri. **Ülembsootškast** valisi rahvas koolimehe **Uibo-lehe Urmo**, latsipääväl valiti **nuursootškast Itse Rasmus**. Kokkovõtval kuuholõkil Obinitsa muuseumih ütël' edimäne ülembsootška Anipai Vello, õt taad rongi inämb õi piätä'.

Raamadu'

„Armastus nimega Petserimaa“ om **Tormi Pireti** tööõ raamat ja väega süämega vasta võet ni hõste kirotõt. Eestikeeline, hulga seto umaperätside sõnnoga teksti seeh. Keeletoimõtaja oll' Palmi Silvi. Piret tekki mitmit esitlõisi Talinast Obinitsani – üle Eesti ja Setomaa. Pallo' inemisõ' sai' ettekujutusõ liina kolinu nuuri perridõ igatsusõst ja käumisõst ummi vanavanõmbidõ, ummi juuri mano. Šoo raamat ilmu aol, ku Petseri poolõ pääl päsamine om ilmvoimalda, ni and api vaimurännäkis töösõlõ poolõ. Piret eis' kirotõ: „Kooni

Petseremaast kõnõldas ja kirotadas, püsüs šoo inemiisil pääh ja süämehe, olõ ma kimmäs.“

Rahasepä Raineri „Papa jutusõ“, mis 2023. aasta lõpuh trükki läts, om katskeeline – eesti ja seto. Raamatu toimõf Palmi Silvi. Rainer om mitmit raamatit kirotanu ni kirästänü ja tuu om väega vajalik, ku mi ooda vanõmbilt, õt nä inämb seto kiilt latsilõ oppasi' ni latsõ' inämb loesi'. Joudu edespidit-sest, Rainer!

Hainsoo Minna „Minna laulu“ and' vällä SA Setu Kultuuri Fond, kirästüs om Seto Kiri. Kujondaja Urmi Evelin, kiilt kaie Palmi Silvi. Kõvvo kaasiga vereväge kirät raamatuh om 101 Minna luud seto laulu ja luulõtust. Tä om laulnu leelokoorih 1990. aastast pääl, om šooilmaaisit üts kõvõmbit sõnolisi ja säitsmekõrdnõ Seto Kuningriigi sõnolisi avvu umanik. Önnitlõmi Minnat timahavadsõ **Vabarna Anne preemia** puhul!

Ilmu vahtsõnõ setokeeline Täheke. Šoo oll' jo säitsmes! Setokeelval Tähekese tegemist vidävä' iist Laaneotsa Annela ja Sarvõ Öie.

Monumenta Estoniae Antiquae VIII: **„Maailmade vahel II. Ello Kirsi Setomaal kogutud lood, 1938–1940“** om joba tööõ raamat Eesti Kirändusmuuseumi Eesti Rahvaluulõ Arhiivist valit Ello Kirsi kogot materjalist. Šoo om Kirändusmuuseumi ja Ello Kirsi suguvõsa ni hõimlaisi tenoväärt tüü. Nõo' raamadu' laskva' meid viirpith sisse vanaaig-sõhe mõtlõmistõ ja ello, mis muido om pudõnõnu aotol-must ja minkõst õnnõ ütsigu' tundõ vai kombõ' omma' mi ilma joudnu'. Esitlõisi puhul oll' Kirändusmuuseumih kõrraldõt ka väärt konverents ni Siimetsa Moonika tekki poolõ-tunnidsõ kava mälestüisist ni lavasf kohalikõ Setomaa lugõ-

jatõga väiko etendüse. Sama kava oll' ka Meremäe esitlõsel.

Kino'

Edimädsel veebruaril 2024 oll' DocPointil **dokumentaalfilmi „Läinud on jäänud“** Eesti esilinastus Talina kinoh Artis. Indiast oll' kohalõ tulnu filmi režissöör **Varun Trikha**, India saadik, Soomõ seto seldsi juhatusõst Tapio Mäkeläinen, Harri Sundell, Tamperest Teuvo Junttila, Moonika Siimets kaasaga, produtsent ja töösõ' filmi tegemisõga köüdet isiku'. Filmi pääosalistõst oll' kohal Riit-saarõ Evar. Ku kiäki annas filmitegijilõ ülesandõ, õt teke' film seto kultuuri süvavõrõndi-kõst, nii õt sääll olõ-i seto röi-vit, seto leelot, seto praasnikkõ, kerikut, seto süüke, seto juukõ, sis kas ti kujotat tuud filmi ette. Mina õs kujota' inne „Läinud on jäänud“ nägemist. Kino näütä-mise iist om hüä miil kittä' Uus-vada Külämaja pereht, kiä' kõrraldasõ' mitu kõrda kuuh kino-õdagit, eriti just eesti filme näütä-misi ja tegijidõga kohtumisi.

Tiatri'

Talinah tegutsõs kimmält seto-keeline tiatri **Veerna Vorkats**, kiä sai ka **Hilana Taarka preemia**. Näil om hulk etendüsi: kõõperretükü' „Joorkakõsõ säidse sõpra“, „Siu saaja“, „Sa tuud luku tiät?“, muusigalinõ näütemäng „Tandsotahvaja' ni laululaaditaja“, laulumäng „Hiir hüpäs ja kass karas“, tandsoetendüs „Setomaania“.

OUT tiatri (Obinitsa Uus Teater) tegutsõ no' 4. huuaigu ja asutõdi 2021. aastal kohalikõ tiatrihuvilisi-harrastusnäütlejide soovil. Lavalõ om tuud näü-dendi' „Põhitüü“ (2021), „Nigu nõidus“ (2022), „Kuldkalakõnõ“ (2023) ja timahava „Helde puu-ragoja“, minkõ om muinasjuttõ, mõtsatarkuisi ja elo perrä kokko

kirotanu Kauksi Ülle. Mängti nelli etendüst Obinitsa Teatri-küünih ja nelli külälisetendüst Seto- ni Võromaal. Tulõvaasta plaanitas mängi' ülevõlli näütemängu „Pulmamaja“.

Merca kirotõ sõna' setokeelid-sele ooperilõ **„Raasulapsuke“** ja tuu kanti ette Narva ooperi-päivil. Siidisõsarõ kuur oll' mano haarõt.

2024. aastal alost' **Seto Kuninglik Tiatri** ettevalmis-tusi **„Seto Odüsseia“** lavalõ-tuumisõst 2025. aasta suvõl Luhamaal Anzelika Mahetalo maie pääl. Pileiti' omma' jo müügih.

Setomaa Muuseumi'

Saatse Muuseum tähist' joba 50. tegevüsaastat. Mi looda, õt šooh vanah, 1910. aastal ehitet majah om muuseum viil pikkä aigu ja õt siiä' kavvõlistõ nulka tulõ õks külälisi, kiä' löüdvä' siih hindä jaost midägi' unõh-tõtut vai tävveste vahtsõt! Verska Talomuuseum tähist' 30. tegevüsaastat. 20 aastat sai joba ka Seto Tsäimaja. Obinitsa muuseumitarõ pereh oll' virk Kuningriigi kõrraldamisõ iistvidäjä.

Pühhi pidamine

Timahavast maaselitsa nädä-lit vidi iist Seto Küük ni praas-nikkõ peeti Obinitsah, Uus-vadah, Verskah, Miktämäel. Sai pliine, leelot ni hobõsõsõitu. Eesti Vabariigi sünnüpäävä paraadist Obinitsah om saanu joba kõva sündmus. Lustva' kohaligu', tulõva' latsõ' liinast kaema ja külälise'. Talnah peeti seto mihklipäivä viietõistkü-mendät vuuri.

Leelokoori'

Tarto Kultuuripäälliina aastat käve vallahõ laulmah **Mokornulga kuur** ni **Verska Naase**.

Mokornulga kuur vidi iist ka ilolavva Seto Kuningriigih Obinitsah. Kuningriiki tulnu' koori' tundsõ' hinnäst oodõtu ja hoiõ-tuna. Valgamaal idanõs koori-kõnõ hõste. **Mõtsatsirk** om vahtsõnõ teküs latsikuur, midä võtt iist **Pärtini Sirid**.

Kuldatsük pidi 35. sünnü-päivä. **Hõpõhelme'** ja **Meremäe mehe'** pei' 20. sünnü-päivä. **Madara'** sai 10 – Põlva Seto Seldsist viis naist sai' kokko, õt pruumi' ütehkuuh laulta' seto leelot. Kõik naas päälle ütël sünnüpääväpidol, koh täämbätse' Madara naase' pidopääl seto lauluhelü val-lalõ lei'. **Siidisõsarõ** pidi uma 30. aastapäivä juubelikirmast. Mitmõhe kuuri om tulnu mano vahtsõt lauljit, vanaimmi kõrral laulva' latsõ' ja latsõlatsõ'.

Helbil avati **Miku Ode mälestüskivi**. Oll' timä 160. sünnü-aasta ja 100. surma-aastapäiv.

Tands

III Seto tandsopido „Kadäh kavvõkõsõ“ oll' 29. juu-nil Verskah. Suurõ kuumaga peeti meeleolukas pido üteh kihnu, mulgi, võro, läti-latgale tandsjidõga Tormi Pireti kimmä juhtmisõ all. Seto tandsja' vöti' osa ka Võro maakunna pidost „Paganlik perimusüü“.

Mokornulga leelokuur tege kultuurivahetust Talina tandsuansambliga Kuljus. Noorõ' teivä' suvõl laagrit Obinitsah ja Mokornulga kuur esini kuuh nuuriga Kuljus 75 tand-supidol numbriga „Kirmas“ Alexela kontserdimajah. Sarvõ Öie vidi tandsutarrõ Obinitsa muuseumitarõh. Sinnä' käuti kohalõ ka kavvõmbast.

Käsitüü

6. juulil, seto jaanipäivä hum-mogu tei' 13 Setomaa tallo ja müügikotust ussõ' vallahõ kultuuri- ja näpotüühuvilisi

Ilmaveere keskusõ aestak

Ilmaveere keskusõl om lännü' perüs hõste. Viimäne aestak om olnu' töömõli treeningaig – süsteeme kõrdasäädminõ, miiskunna kasuminõ ja kokkosaaminõ uma publikuga'.

Alostusõst mi taha süäimest tennädä' kõiki, kiä' omma' meid üles löüdnü'. Om väiga' hüä nätä', kuvvamuudu mi pereh ja ettevõttõ luud vormi' omma' löüdnü' hüä vastavõtu ja paknu' külälisilõ hüvvämiilt ja elämuksi. Samah olõ-õi šoo aestak olnu' õnnõ juuntpiteh minek – söögipakminõ ja turism omma' mi jaost vahtsõ' valdkunna', mia' omma' toonu' üteh parralt proomilõpanõkit. A nuu' välläkutsõ' omma' avitanu' meil arõnõda' ja tugõvabast saia'. Mi olõ tenoligu' uma miiskunnaalõ, kiä om üteh miika' kasunu', loonu' vaia minevit süsteeme ja hoitnu' positiivsõst miilt. Mi usu, õt šoo usk Ilmaveere tegemistõhe ja mi ütitsihe väärtüisihe ommõgi' avitanu' meil kõik takstusõ' üle ellä' ja edesi minnä'.

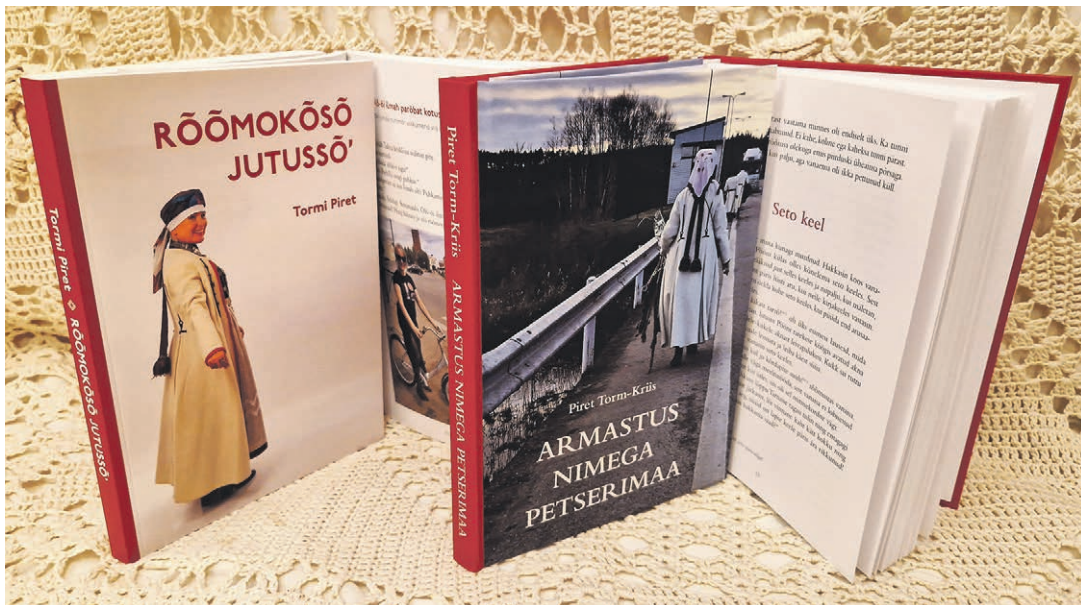
Šoo aestaga lõppu om saatus Ilmaveere restoraniilõ ja mi ettevõttõlõ toonu' ka' parralt tun-nustust, mia tege meid väiga' tenoligust. Tuu tõdõmus, õt kogokund om meid umast võtnu' ja mi tegemisi hinnatas, and meele suurt joudu ja usku tulõvikku. Mi arvatõh om šoo kindla märk, õt iih uutva kuuhtüü saa olõma illos ja jovvulinõ. Sääne toetus ja üttheoitminõ om kõgõ suu-rõp kinktüs, midä mi mõistsõ luuta', ja mi looda, õt ka' mi saa umalt puult kogokunnaalõ jakkuvalt väärtüst pakku'. Aifumma, õt ti olõt üts jago mi tiikunnast – nii parhilla' ku tulõviguh!

MÄESEPÄ LAURI

Ilmaveere makuss elo.

Margi Martini pilt

Üts jago timahava vällä tulnu' raamatit.

külälisi jaost, oll' avatu käsi-tüü- ja kultuuritalla päiv. Teemast oll' anomanulk.

Kaadsaumblöminõ om olnu üts muudsamp käsitüüharo viimäde aasta Setomaal. **Orava Kairi** om juhendanu vanaoalidsi abaridõ seto kaatsu käsit-siumblömist, koolitanu kats-kitsi rõivit parandama ni käitsi hammit vai muid rõivit umb-lõma. Käve eiski koolitusõ läbi, umbli kaatsu ja hammõ pujalõ. Oll' hüä kogõmus ja sisse-elämine aigu, koh olõ-s viil ummõlusmassinist. Kairi kiit vannamuudu vanaoalist siipi kah. Inemisõ' ostva'. Niisamatõ om tä OUT tiatri kimmäs näitlejä.

Seto värmilidsõ pitsi võist-lust peeti jo XXI kõrda. Soo-kõrd võitsõva' **Linnusõ Marje** ja **Liivago Galina**.

Õnnitlõmi **Vabarna Anne** preemia puhul hüvvä käsitüü-meistrit **Otsa Sirjet!**

Seto Kük

Kiä olõs aastal 2013, ku oll' edimäne **Seto Kostipäiv**, arvanu, õt 2024. aastal, ku kostipäiv om 12. kõrda, om soo kasunu 10 kodokohvost 27 kodokohv-koni üle Setomaa.

Kostipäiv om suur pernaisi ja perride tüüpühä ja kimmält seto pernaisi ja kostilõ tulõ-jidõ kalendrih kiräh. Vahtsõl aastal om kostipäiv 9. ja 10. augustil.

Kuul

Moodustõdi vahtsõnõ **Seto-maa Gümnaasium** ja **Seto-maa Kuul**, minkõl om nelli oppõkotust: Verska, Miktämäe, Meremäe ja Obinitsa.

Kunagistõ Obinitsa kooli-majja, parhillatsõhe küläkes-

kustõ luudi kogokunnaklass, väiko seto keele erihuviga liit-klass 12 latsõga.

Jo neländät aastat tegutsõs Verskah seto latsiaiarühm.

Saarekivi Katarina-Lee Setomaa Gümnaasiumi Mere-mäe oppõkotusõst sai Eesti kultuurkapitali **Kullaterä stipendiumi**.

Keriguelo

Obinitsa Issanda Muutmisõ kogodus om jo 120-aastanõ. Miikse kerikut remonditas ilo-sast nigu piparkoogimaja-kõst muinasjutust. Hüä miil om õkapite kõrrah tsässonist, kohe külärahval ni kavvõlistõl hüä tulla'.

Nahtsipäiv oll' illoõ Liinamäe Eevi hooldõt Serga tsässonah ja timä puul pikä lavva takah.

Igävesele unõlõ uinusi' hüä' seto elo edendäjä' ni kultuurikandja'

Ahosõ Volli (3.03.1945 – 7.04.2024),
Saarõ Vello (16.04.1958 – 17.06.2024),
Ülendi Linda (3.05.1936 – 4.06. 2024),
Kõivo Anne (9.10.1928 – 11.11.2024),
Lillepuu Vassili (25.12.1928 – 5.12.2024).
Igävene mälestüs!

Turism ja kogokund

Kolm vahtsõt uhkõt tegüsät maia ehtedi valmis ja tetti val-lalõ: **Ilmaveere keskus**, **Uus-vada külämaja**, **Lüübnitsa külälismaja**. Õnnitlõmi aasta ettevõtja tiitli saamisõ puhul Lennat ja Laurit! MTÜ-d Uus-vada Kultuurikülä Setomaa arõngut toetava organisat-siooni aunimetüse saamisõ puhul! Uusvada Kultuurikülä

sai ka Võro maakunna aasta teo nimetüse. Lüübnitsa Küläliste-maja OÜ om saanu aunimetüse Setomaa vahtsõnõ tulija 24.

Setomaa kogokunna olu-lisõ ettevõtja tiitli läts **Kase Piretilõ** ja tiitli **Setomaa pärl** läts **Alumäe Helenile**. Tun-nustõdi timä tüüd Setomaa kultuuri tutvustajana. Õnnõ kõigilõ!

Aoleht Setomaa

Hindu korgõmbast minek sundsõ aolehe Setomaa väl-läandjit vahtsõst lehe hinda nõstma välähpuul Setomaad lehe teljilõ. No' mass üts num-mõr lehte 2 eurot kuu, aasta 24 eurot.

Aoleht Setomaa sais hüä keelemõistmisõ edendämise iist. Hoolõga pand seto kiilde tekste ümber Sarvõ Öiõ ja kiilt kaes üle Palmi Silvi. Lõõ-peri Priit sais hüä tuu iist, õt aoleht hüä vällä näge. Aoluu-teemalisi juttõ kirotas väsu-mätült ja huvitavalt Nas-sari Elvi. Hüä' seto keeli kiro-taja' omma' olnu' ka soo aasta Hörna Aare, Kala Ingrid, Järve-lilli Rein, Raudoja Ahto, Hoid-metsa Ilme, Veesarõ Anne. Virk kiräsaatja, sündmuisist kirotaja om Lõivu Merlin. Ilo-sit pilte saa leht Sundelli Harri käest. Keelenulka vidä numb-rist numbrihe Saarõ Eva. Siih seletedäs sõnno tähendüisi ja näüdatäs eri vormõ. Kiä' tahtva' seto kiilt edendä', võimalust mi pakku' taha. Tuu iist, õt seto leelot olnu' õks õgah numbrih, hoolitõs kuninga sõnolinõ Valgu Meel.

Aoleht Setomaa suuv aastast 2025 seto keele inämb kõnõlõ-mist, lugõmist ja kirotamist – edenemist ja väke kõigilõ lehelugõjilõ!

Eesti tandsopido – seto tandsokultuuri hoitja vai häötäjä?

2025. aastagal peetäs Talinah jalki laulu-, rahva-muusiga- ja tandsopito. 21. tandsopido päälkiräs om „Iseoma“ (Eisuma) ja päälavastajas Reimanni Helena-Mariana.

TORMI PIRET

Seto perrerühmä vedosnik

LAVASTUS. Tandsopido puutrelhe pääl om kiräh sää-nestmuudu (eesti keelest seto kiilde pantuna):

„Soovoori kõnõldas tandsopidoh eisumma luku. Kõnõl-das inemiisist, eestläisist ja tuust, mia om meelega uma ja tähtsä. Meid om külh veidõ, mi maa om väikokõnõ, a kaemalda tuu pääle, mi olõ kõik eissaga-madsõ'. Samahtõ mi kombõ', tandsu', laulu', pilliluu' ja murdõkiil.“

Kuigi 2017. aastaga Seto Kongressi otsusõga omma' seto' kuulutanu' uma keele eräle keeles, pidävä' tandsopido vedosnigu' seto kiilt õks murdõkeeles.

„Mi piät kokko hoitma. Õga-ütest luku pidäma, timmä avustama, ja ku vaia, andist andma. Õnnõ siss piüsume eloh, õnnõ siss jäävä' alalõ mi kultuur ja kombõ“.

Hõste, annami tuu murdõ-keele andis.

„Tulõva aastaga tandsopido om ku suguvõsa kokkokorju-minõ. Tandsoliigi' säetäs kotus-sidõ perrä, koh tandsorühmä' tegutsõsõ': Kagukant. Keskpõrand. Läänerannik. Pealinn. Põhjarannik. Pärnumaa. Sakala. Tartu-Voore. Üleilma“.

Säänestmuudu jætuna omma' mõnõh kotussõh ütsigu' rühmä', tõõsõh kotus-sõh jalki niipallõ, õt maha-ai tandsomorolõ.

TANDSORÜHMÄ: Tandsopi-dohe tandsma saa siss, ku olt määndsehki tandsorühmäh. Kimmäs nummõr om ette ant, ku pallõ miihi/ naisi/ latsi piät rühmäh olõma. Setomaal om tandsorühmiga nigu om – kar-gust saa kirmaskil tandsma minnä' ka üliütsindä, olõ-õi tandsopaarilist õi määnestki rühmä vaia.

Kagukandi ala arvatas Võro-maa, Setomaa ja Põlvamaa

tandsorühmä'. Setomaalt om tandsopidohe kirja pant üts rühm – Seto perrerühm. Kogo Setomaa pääle õnnõ üts tand-sorühm kõnõlas eishindä iist. Muidohki suta-ai 27 Seto per-rerühmä tandsjat Talina tand-somorro ar täütä'.

RÕIVA: Koh hädä kõõ suurõp, säääl abi kõõ lähõp – päällinah om ullipallõ tandsjit ja rühmi, mitmõl näist ka seto (sagõhõhe külh setomuudu) rõiva' täv-veste olõmah. Ja omgi „kõrrah“ – Talina tandsorühmä', kinkõl omma' olõmah seto rõiva' vai kiä küüsüs edikost lainust vai kiä lask seto näpotüü meistrel vagivahtsõ rõiva' tetä' (aifuma dengä Setomaalõ tuumisõ iist), omma' seto rõivih arvad Kagu-kandi rühmäs. Inäbüs nuist tandsjist olõ-õi elohki Seto-maalõ johtunu. A vaest no' käävä' ar' ja saava' tiidä', koh ja mia om Setomaa.

Hallõ om tuust, õt Talina tandsorühmi „seto rõiva“ omma' nigu omma'. A tandsopidoh, mitä kaes kõõ ilm, om suur vägi inemiisi tiidmiisi kujondamisõl, määndse' omma' seto rõiva'.

Samal aol tandsopidoga peetäs ka laulupito ja rahva-muusigapito. Minkõgi peräst olõ-õi laulukoorõl õi rahva-muusikil vaia tingmälä laulda' ja pilli mängi' rahvarõivih. Pidolõ omma' oodõdu nuu', kinkõl laulu' ja pilliluu' kõrda-pite ar' opit. Tandsja' saa-ai kuigi pidolõ tulla', ku näil olõ-õi rahvarõivit. Tähendä-äi, mõistva' nä tandsi' vai mõis-ta-ai, rahvarõivilda tandso-pidohe lasta-ai. Mille säänest-muudu? Om laulminõ ja pilli mängminõ õnnõ kullõmisõ jaos ja ütskõik määndse' nuu' esi-täjä' vällä näävä'?

A tandsmisõ man om pääle tandsmisõ tähtsä ka tandsjidõ vällänägemisõ, mink jaos om vaia vanao-lidsi rahvarõivit. Tähendäs, õt tandsopidoliisile om antu kats tüüd – hoita' tandsokultuuri ja hoita' rõivakultuuri.

Setokõisi jaos olõ-õi seto rõiva' õnnõ esinemise rõiva', a kõõ pidoliguba' rõiva', mitä salgä panda'. Tuud om nätä' ka Vabariigi aastagapäävä ja roosiaia vastavõtta aol, koh setokõsõ' omma' päämädselt ummih pidoligubih rõivih – seto rõivih.

Setomaal om tuu õnn, õt seto rõividõ kandmisõ kom-mõh olõ-õi tävveste häänu ütelgi aol. Muidohki om olnu aigu, ku tuud om väega veidõ tett, a siski om. Teno rõividõ õgapäävädseh eloh kandmisõlõ omma' mi rõiva' hoitnu' alalõ umma – eisumma.

TANDSU' Setomaal om tuu õnn, õt seto tands olõ-õi täv-veste häänu ütelgi aol. Mui-dohki om olnu aigu, ku näid om väega veidõ tandsidu, a siski om. Kirmaskidõl. Teno kirmaskikultuurilõ omma' mi tandsu' hoitnu' alalõ umma, õnnõ setokõisilõ umast tands-misõ muudu – eisumma.

Tandsopidoh om Kagukandi tandsjil vaia tandsi' kokko säet võro ja seto tandsa. Üteh kar-gusõ ja kasatski helõmiisiga. Näid tulõ tandsi' soodmuudu, õt jovvasi' nii mito meetret edesi, ku tandsõ ilosa morolõ säädmisõ jaos vaia. Õt säändse pikämaa joosuga hääs kargusõ samm ja asõmõlõ tulõ hoops määnegi hobõsõ klumpaminõ, om arvu saia' õnnõ setokõisilõ. Tandsopido päältkaeja' Tali-nah ja üle ilma kaeva' nn seto rõivit ja seto tandsa ni uskva', õt soodmuudu piatki olõma. Õt seto' Setomaal tõistmuudu tandsva' ja rõivih käävä', saa-ai inäbüs ilmahki tiidä', selle õt tuu jaos tulõ Setomaalõ kotussõ pääle minnä'. Päälegi om Eesti laulu-, rahvamuusiga- ja tand-sopido inemiisi jaos kõõ väge-väp kultuuri hoitmisõ näütäjä.

TANDSI' VAI TANDSKU-UI?

Tandsopido puutrelhe pääl om kiräh säänestmuudu:

„Tandsopidoh saa ütest kõik tuu, mia om mi süämih. Sood-muudu omgi tandsopido mi jaos tandsopühä, koh omma' säläh kõõ pareba' rõiva', mi olõ kõõ parebah tujoh ja kuigi mi olõ eissagamadsõ', saa õkva tandsopidoh kõik ütest. Selle õt tandsopido omgi mi eisuma.“

Kuvvamuudu siss om:

Kas tege Eesti tandsopido seto tandsa kuulsabast vai and päältkaejilõ tävveste võlsi arvusaamisõ seto tandsust ja rõivist?

Kas om seto tandsorühmä Eesti tandsopidohe viimine õigõ vai võlõss?

Kas om Eesti tandsopido setokõisilõ eisuma?

Seto tandsopido.

Raudkepi Einari pilt

Õga aestaga
31. detsembri
jalotamisõ'
müüdä Setomaad

- ✱ **Nedsäjä:** nakas pääle ja lõpõs Nedsäjä küläplatsi pääl.
- ✱ **Kolossova:** nakas pääle ja lõpõs Korela küläh.
- ✱ **Uusvada:** nakas pääle ja lõpõs Uusvada külämaja man.
- ✱ **Saatse:** kogonõminõ Saatse küläplatsi pääl.
- ✱ **Rõsna:** nakas pääle ja lõpõs Rõsna küläplatsi pääl.
- ✱ **Niitsiku:** nakas pääle Niitsiku bussipiatuõh.
- ✱ **Miktämäe:** nakas pääle ja lõpõs küläplatsi pääl, jalotamisõ teema om „Tunnõ” umma kodoküllä”.
- ✱ **Obinitsa:** nakas pääle lipuväläku päält ja lõpõs kell 15 Obinitsa DPD pakiautomaadi man (Coop poodi kõrval).

Kõik jalotamisõ' nakasõ' pääle kell 12.

Hüä juubilar

Urmi Evelin!

Su terävä silmä ja loohvka käe all om valmis saanu' mi illos külämaja. Tennämi ni soovimi Sullõ pallo õnnõ, edenemist ni saldmist!

Uusvada Kultuurikülä

„Seto Odüsseia” pileti' omma' müvvä'

Helmeakaala ettekuulutus om täüde lännü. Rockmuusigali Odüssõusõ rännäkist edimäne kaetus om 30. juulil 2025 Luha-maal Anzelika Mahetalo morol. Ku kõrrast jo tettü, sis mäng-tässe koon' 10. augustini, õnnõ kümme kõrda. Kiä taht kaia', kullõlda', ikkõ', üteh ellä' ni naarda', tuu piät pileidi jo kipõstõ hindäle karmanihe pandma. Näid müvväs

jo huuga, esiki Pärnu kandi inemise' omma' mitmõ bussitävve rahvaga tulõmah. Ostkõ' hindäle ni sõprulõ-sugulaisilõ jouluvanamehe kingikotti. Muud kraami om eski pal-lo, kaaba' ni suhvli' asju tävve', a üts elämüs kulus õgale ar', tuu õi rossita' õga purõ' koi. Piletikeskus om vallalõ, kaegõ' perrä! Seto Kuninglik Tiatri

SÜNDMUSÕ' SETOMAAL

- **4. jaanuar** kell 19 talsipühä' Luhamaa külämajah.
- **5. jaanuar** kell 14 talsipühä' Saatserinnah, Saatse küläkeskusõh.
- **5. jaanuar** kella 18–19.30 Seto talsipido Tarto Raekua platsi pääl.
- **7. jaanuar** kell 18 Evelin Urmi näütuse „50 hUrmavat hetke SETOMAALE”
- avaminõ ja suur talsipühä pido Uusvada kultuuriküläh.
- **15. jaanuar** kell 18 vana-vahtsõaastaga pido Talinah (Wismari 32) Seto Latsi Kooli iistvidämisõl.

Alumäe Helen!

Helenita õks naasekõista,
linikpäädä kül' linnukõista.
Kimmäst naista siih kitetässe,
kuulsat naista siih kumardadas.
Ommõ täämbä sul tähtsä päivä,
ommõ illos sul sünnüpäivä.
Olõt naane sa nalälinõ,
nalälinõ ni toolkulinõ.
Olõt õks iloh sa edimäne,
laulukaarih sa keskmäne.
Sinnu õks tundva' tuhandõgi',
saa' õks sinnu kül' saldvagi'.

Sinnu tiidäs kül' üle ilma,
tiidäs takahpuul Tarto liina.
Tuut õks meele sa külälisi,
hõikat meele sa hõimurahvast.
Ku mi kuna jäl' kokko saami,
saa õks ütte mi laulõmahe,
sis läävä' ilo' meil ilosahe,
läävä' jutu' meil julgõhe.
Pall'o õks illo õkka päivä,
tarko õks tunnõ õgal pääväl.
Hüvvä!

Õnnitlõmi tsõõriku hällüpäävä puhul Sarvõ Õie tett sõnnoga.
Soovimi edepidigi' tegüsat ja ilolist ello!

Setomaa lehe toimõtus

SÜNNÜPÄÄVÄ' JAANUARIH

Leima Aarne – 63

1. jaanuar
sootška, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Alumäe Helen – 50

2. jaanuar
Mokornulga koori
leelonaane,
Seto Instituudi kirotaja, giid

Kooseri Kärt – 38

2. jaanuar
Tsibihärbläse' koori
laulja, näütlejä

Tillo Piret – 58

4. jaanuar
Siidisõsarõ
leelonaane

Kruusamäe Meelike – 41

5. jaanuar
Verska Naase'
leelonaane

Ogarjova Tatjana – 85

8. jaanuar
Seto erämuusiumi
pernaane Radajal

Blumi Urve – 63

8. jaanuar
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Rahasepä Rainer – 49

8. jaanuar
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo
päävanõmb,
kiränik, luulõtaja,
politseinik

Hainsoo Minna – 78

12. jaanuar
Helmise leelonaane,
sõnolinõ

Luigasõ Inara – 66

13. jaanuar
sootška, poliitik,
ettevõtja

Reinsaare Maie – 64

14. jaanuar
leelonaane

Kriguli Meelis – 56

15. jaanuar
keraamik

Kapteni Maime – 78

16. jaanuar
Leiko koorih laulnu
leelonaane

Enno Maria – 88

17. jaanuar
Leiko koorih laulnu
leelonaane

Kina Silvia – 91

18. jaanuar
Helmise koorih laulnu
leelonaane

Reinsaare Liina – 39

20. jaanuar
Siidisõsarõ leelonaane

Mürkheina Leo Aleksei – 80

25. jaanuar
Hõpõhõimu pillimiis

Kimmo Helme – 85

28. jaanuar
Ilolisõ leelonaane

Eksini Silvi – 83

29. jaanuar
Helmeakaala' leelonaane

Talalajeva Liia – 82

29. jaanuar
Petseri 2. Keskkooli
innine direktor
ja oppaja

Suvisild Voldemar – 79

30. jaanuar
Vel'o' laulumiis

Laanetu Nikolai – 79

29. jaanuar
luudustiidläne

Linnamäe Lauri – 44

30. jaanuar
aokiränik

Võsu Veera – 75

31. jaanuar
kunstnik

Verevmäe Väino – 66

31. jaanuar
lehelugõja Petserih

Lennuki Ülle – 63

31. jaanuar
Sorrõseto
leelonaane

Setomaa
Vallavalitsus
suuv õnnõ:

Alla Saare 92
Silvia Kina 91
Nikolai Kuusing 90
Helvi Tirp 89
Valve Kuuste 89
Maria Enno 88
Valentina Dõrlova 87
Eve Ämarik 86
Galina Kütisaar 86
Laine Kõrgemäe 86

Raja Jäeger 85
Milvi Kvetkovski 85
Juta Toobre 85
Laine Tagarand 85
Endel Kapten 85
Hilju Press 84
Aide Meitus 84
Enno Kojus 84
Aleks Kõiv 83
Jevgenia Saltun 83
Liia Talalajeva 82
Zinaida Kõomägi 80
Vassili Jallai 80
Tetiana Chabanova 79

Galina Ladvik 78
Minna Hainsoo 78
Maime Kapten 78
Aino Lillik 78
Feliiks Keldrimägi 77
Taimi Varinurm 76
Viktor Dreskov 76
Tamara Ankipova 75
Helju Mikitalo 75
Tiina Paasik 75
Heino Lahe 75
Uuno Prost 75
Mati Kadak 75
Viktor Mõisja 74

Alli Vels 74
Hille Reidla 74
Helgi Rumask 73
Taali Linnumets 73
Leo Lillmaa 73
Paul Kudre 73
Leo Salumägi 73
Helve Tammekun 72
Väino Reidla 72
Luule Malahov 72
Liia Raudkett 72
Leo Küppar 72
Nikolai Lillik 71
Rein Pirnpuu 71

Helget aastaga
lõppu
ja õnnõlikku
vahtsõt aastakka!

Aolehe Setomaa
toimõtus

VASSILI
LILLEPUU

25.12.1928 – 5.12.2024

Vassili Lillepuu, seto muudu üteldelh Lillepuu Vassõ sündü 25. joulukuu pääväl 1928. aastagal. Tä eis' ütël, õt om joululats. Elli uma pikä elo Küllätüvä küläh, krundi pääl Vahtsemaa taloh. Vassõ olle katsa-aastaganõ, ku esä kuuli ja imä jäije viie latsõga tallo pidämä. Vanõmb latsist olle 15 ja noorõmb katõ-aastaganõ. Vanõmb veli Aleksa jäije sõtta 1944. aas-tagal, töösõ' latsõ' säije' ello Eestimaaolõ. Kodopidä-jäst jäije Vassõ üteh imä ja naase Liia ni latsiga. Koon' korgõ iäni olle Lillepuu Vassõ kõrdapite põllumiis.

Noorõh iäh Lillepuu Vassõ olle raamadukogohoitja, laulõ koorõh ni tandsõ, käve laulupidodõl Talinah. Timä imä, uno, tsõdsõ, suu-rõmb jago Rikka-Ivani sugu-võsast olle väiga laulu-linõ. Laulõti koõstmah ollõh, säält jäije Lillepuu Vassõlõ miilde nii mihi ku naisi laulu. Tuud mõistmist tulle vaija sis, ku Sillaotsa Liidi ja Lahe Anni iihvõtmisõl võeti kokko Obinitsa, Helbi ja Meremäe kandi laululisõ' naase' ni mehe'. Säält olle Lillepuu Vassõ mõistmisõst väiga abi, tä olle üts pää-mitsi sõnolisi ni mihi tarajit. Meremäe mihi nime alt saijõ' laulu' helütsõõri pääle nimega „Ülge' ütte”.

Seto täüspulmah, mis võeti otsast lõpuni üles, olle Lil-lepuu Vassõ üts truuskatõst. Meremäe mihi joud saijõ iä ja haigusi peräst otsa, aastagal 2011 koras Kooseri Viivika Viljandi Perimus-muusika keskusõ toel kokko pargi noorõmbit mihi. Üteh Kooseri Viivikaga pallõldi Lillepuu Vassõ tulla' mihi oppama ni ria pääl hoitma. Nimest võeti Seto Mihi Summ ja Vassõ nõudlikul juhatamisõl ni oppamisõl naati seto miihilaulu mõist-mist üles herätämä.

Vassõl olle tavast säädä' mehe' tsõõri, lask laulma naada' ni käve hillä väläh-puul ringi, kullõl' ni õga laulu lõpuh selet, kuis kiäki laulõ ni mitä piat parembahe tegemä. Saistaš Seto Mihi

Summa ria pääle nii Ostrova festivalil, Seto Kuningriigeh ku tõisil tähtsil laulmisil.

Küllätüvä külä Eesti-aolisõ' mehe' ehidi' küllä Vahtsõ-Irboskast tuudu kiv-vest tsässona, mis om nigu väigokõnõ kerigukõnõ. Vinne aigu sattõ katus sisse ni seest lagosi tsässon ar'. Lillepuu Vassõ, Uibolehe Raivo ja Kõi-viku Mati iihvõtmisõl säeti Küllätüvä tsässon vahtsõst kõrda ni võtmõ ja tsässona hoitjast jäije Lillepuu Vassõ. Timä iihvõtmisõl naati vaht-sõst pidämä tsässonah külä-pühhä – nahtsipäivä.

Üle kümne aastaga olle Lillepuu Vassõ Obinitsa Issanda Muutmisõ kerigu keriguvanõmb. Alost Vassõ kõkõ keerulitsõmbal aol, sis ku tulle vahtsõnõ Eesti aig, kerk tahtsõ kõrdapite remonti, kerigu maa, mõtsa' ja arvõetu huunõ' tahtsõ' tagasi küsümist. Lillepuu Vassõ võtsõ tuud kõkõ iist, timä tüü olle ka Obinitsa vana kerk-koolimaja kogudu-sõlõ tagasi küsüminõ, min-kõst no' om saanu kõrdatettü ilmaveere keskus.

2023. aastaga Eesti Vaba-riigi president avvust Lil-lepuu Vassõ elotõid Valgõ-tähe V klassi teenetemär-giga, minkõ Setomaa ülemb-sootška andsõ tälle kätte 23. aprillil Küllätüvä tsässonah.

Joulukuu latsõ Lillepuu Vassõ auväärne maapäälne elotii umah kodotaloh, kodo-küläh, Setomaal om joudnu sinnä' maani, õt tä lätt no' umma igäveste kodo. Kõigi umatsidõ, Rikka-Ivani sugu-võsa, laulumiihi, kerigu-rahva, külämihi mano, kiä' Sakalova paloh jo iih uutva'. Taivanõ mihi leelokoor saa no' hindäle kimmä juhi.

Rahuh puhkamist Sullõ, Vassõ!

Mi mälehtä
ja olõ mõttih tiika',
mi olõ ti kõigi
murrõga' üteh.

JELENA ÄSS KATTAI

25.07.1947 – 18.12.2024

Perre' Suuvere ja Võsu

Leinämi

† Aivar Hain
† Marina Grigorjeva
† Valentina Sikk
† Heino Siilik
† Vassili Lillepuu
† Leili Hain
† Uudo Talomees